

Broj 26
Januar 2018.

BILTEN

Nafta i gas u 2018. godini

Naši sagovornici

Mehmet Ogutcu

Nova dinamika tržišta nafte i nepoznanice:
Šta očekivati i kako se pripremiti 2018?

Tomislav Mićović

Godine tehnološkog preokreta

Uvodnik

Slobodan Sokolović

Šta nas čeka u 2018. godini?

Stručni tekstovi

i.G. Balčin

2018. - Godina blagog oporavka naftnog
tržišta

Aleksandar Nedučin

Prirodni gas u 2018: Nastavak borbe za
evropsko tržište

Goran Radosavljević

Projekat WASTEOILFREE: Integrisani sistem
upravljanja otpadnim uljima

Aktivnosti u kvartalu:

WPC, NNKS, NIS, Srbijagas, LUKOIL

SADRŽAJ

3 UVODNIK - Šta nas čeka u 2018. godini?

INTERVJU

4 Mehmet Ogutcu: Nova dinamika tržišta nafte i nepoznanice: Šta očekivati i kako se pripremiti 2018?

10 Mehmet Ogutcu: Oil markets' new dynamics and unknowns: What to expect and how to prepare in 2018?

16 Tomislav Mićović: Godine tehnološkog preokreta

STRUČNI TEKST

19 I.G. Balčin: 2018.– Godina blagog oporavka naftnog tržišta

18 Aleksandar Nedučin: Prirodni gas u 2018. : Nastavak borbe za evropsko tržište

30 Goran Radosavljević: Projekat WASTEOILFREE: Integrisani sistem upravljanja otpadnim uljima

VESTI IZ NNKS-WPC

32 „Inovativna energetska rešenja“ – tema 23.WPC Hjuston

NAŠE ČLANICE

33 NIS: Usvojena strategija razvoja NIS-a do 2025.

40 SRBIJAGAS: Gasprom povećava obim isporuka gasa Srbiji

44 LUKOIL: LUKOIL Srbija: Društveno odgovorni prema Beogradu

Uvodnik

Šta nas čeka u 2018. godini?

Ako je verovati svetskim ekspertima u ovoj oblasti, tržište nafte i dalje ostaje nepredvidivo, košmarno i puno iznenađenja.

Po jedinima, svetska potražnja za naftom počće da se oporavlja u prvom kvartalu 2018. godine (A. Novak). Prema američkim analitičarima, nema razloga za očekivanje da će cene nafte nastaviti da raste u prvom tromesečju 2018. godine.

A berzanske cene za prvu polovinu januara rastu i kreću se u rasponu 60,42 -63,65 \$/b za WTI, odnosno 66.87-68.9 \$/b za Brent.

Čini mi se da se opet priroda umešala. Arktički talas niskih temperatura na severnoameričkoj teritoriji smanjio je Federalne rezerve nafte, ograničio efikasnost transportne logistike i pogurao cene nafte.

Drugi analitičari prognoziraju da će povećana proizvodnje nafte iz škriljaca u SAD, ponovo negativno da utiče na cenu nafte, kao i izraženiji geopolitičkih rizika i verovatno neutralisati oporavak cena nafte početkom naredne godine.

Produženje perioda smanjenja proizvodnje će verovatno podstaći cene "crnog zlata" tokom 2018. godine, smatraju analitičari banke "Goldman Saks", zbog čega su podigli svoju prognozu cene Brent nafte sa ranijih 58 na 62 dolara po barelu u 2018. godini, a američke "lake" nafte (WTI) sa 55 na 57,50 dolara za barel.

Američka Uprava za energetske informacije (EIA) i Međunarodna agencija za energetiku (IEA) nagovestile su blagi rast globalne potražnje u 2018. godini od 1,3 posto ili više.

Na polju prirodnog gasa, borba sa EU legislativom oko Severnog toka 2 i Turskog toka i dalje se nastavlja.

Ono što skreće pažnju je živa investiciona aktivnost u izgradnji LNG terminala na ruskoj strani.

Čini se da je crtanje trasa, potpisivanje memoranduma o namerama i dalje najvažnija aktivnost...

Ruski list Kommersant javlja da će tanker "Gaselys" francuske kompanije "Engie" prevesti tečni prirodni gas iz britanske luke Green do američkog terminala Evertt LNG blizu Bostona. Tanker treba da da stigne 22. januara.

Navodi se da je tanker došao na utovar u britansku luku odmah nakon što je u luci Green krajem decembra tanker "Christophe de Margerie" istovario prvu pošiljku ruskog prirodnog tečnog gasa preuzetog u terminalu "Jamal-LNG" na severu Rusije, terminalu za utečnjavanje i isporuke prirodnog gasa na nalazištu Južno-Tambejsko. Deoničari su ruski "Novatek" - 50,1 %, francuski "Total- 20 %, kineski CNPC- 20 % i "Fond puta svile" sa 9,9 %. Proizvodnja tečnog prirodnog gasa na prvoj proizvodnoj liniji počela je u decembru 2017. godine.

Poslednja vest govori da je tanker naglo promenio maršutu. U rikverc, pa u špansku luku...

U Srbiji, najvažnija investiciona aktivnost je izgradnja postrojenja duboke prerade u rafineriji Pačevo. U oblasti gasa: transformacija JP Srbija, proširenje podzemnog skladišta i šta će da se radi sa 500.000 Nm³ prirodnog gasa za koju količinu JP Srbijagas je dobio pravo trgovine po poslednjem sporazumu sa Gaspromom. Da li je to obezbeđeno za najavljeni postrojenje za utečnjavanje prirodnog gasa u Zvorniku?

Interkonekcije? Videćemo...

Slobodan Sokolović

INTERVJU: Mehmet Ogutcu, predsednik Global Resources Partnership and Bosphorus Energy Club

Nova dinamika tržišta nafte i nepoznanice: Šta očekivati i kako se pripremiti 2018?

"Cene nafte su se smanjile u prvoj nedelji 2018. godine, podstaknute povećanim geopolitičkim rizikom i strašnim hladnim talasom u SAD, ali "savršena oluja" koja je pogurala cene nafte, takođe povećava rizik od obrnutog trenda i jačanja mentaliteta stada u trgovanju. Protesti u Iranu, eventualne nove sankcije SAD protiv Teherana, dešavanja u Saudijskoj Arabiji i ekonomski kolaps Venecuele mogli bi biti glavni geopolitički rizici za cenu nafte ove godine. U ovom turbulentnom dobu, ima previše nepoznanica da se predvidi šta će se desiti naredne nedelje, a kamoli u 52. Zato, umesto da predviđamo gde će biti naftna tržišta do kraja 2018. godine, bolje je da predstavimo neke od ključnih nepoznanica na energetskim tržištima za ovu godinu: proizvodnja nafte, nestabilnost cena, povratak geopolitike na scenu, efekat Kine..." kaže Mehmet Ogutcu, predsednik Global Resources Partnership i Bosphorus Energy Club

Vladimir Spasić

BILTEN NNKS-WPC: Kakva će biti ukupna svetska proizvodnja u 2018. godini?

MEHMET OGUTCU: Svetska proizvodnja nafte raste. Naftna industrija se suštinski promenila. Prvo, OPEC je smanjio proizvodnju kako bi kontrolisao cene. Poznato je da su se 30. novembra 2016. godine članice dogovorile da smanje proizvodnju za 1,2 miliona barela dnevno (mbd) do januara 2017. godine. Cene su počele da rastu odmah nakon objavljivanja ove odluke. Rezovi OPEK-a su smanjili proizvodnju na 32,5 mbd. US Energy Information Agency (EIA) procenjuje da će OPEK u 2018. proizvoditi 32,8 mbd. Međutim, obe cifre su i dalje veće od 32,3 mbd u 2015. godini. Tokom svoje istorije, OPEK je kontrolisao proizvodnju kako bi održao cenu od 70 dolara. U 2014. je napustio ovu politiku. Saudijska Arabija, najveći proizvođač OPEK-a, smanjila je svoju cenu najvećim kupcima u oktobru 2014. Nije želela da izgubi tržišni udeo na račun suparnika, Irana.

Izvan OPEK-a, Rusija ima najveću mogućnost proizvodnje. Njena velom ogrnuta uzdržanost ili nedostatak iste u svetu od 60 dolara će utvrditi da li nafta ide do 75 dolara ili 45 dolara. Putin će nas ostaviti da nagađamo.

Svetska potrošnja nafte će se u 2018. godini

povećati na 100 mbd, u trenutku kada se hladni rat na Bliskom istoku zahuktava. Neizvesnost da li će doći do prekida u isporukama, prevazilazi samo neizvesnost onoga što će se desiti u slučaju poremećaja u snabdevanju. Zalihe su drastično smanjene i sada su na oko sto mbd iznad petogodišnjeg proseka.

Poremećaji u Libiji, sve dok su isporuke smanjene za oko 100.000 bd, verovatno neće imati značajan uticaj na tržište nafte. Tako su cene pale nakon što je postalo jasno da poremećaj nije veliki kao što se mislilo. Međutim, situacija je mnogo napetija jer je naftno tržište mnogo suženije nego što je bilo. Problemi u Libiji mogu da ubrzaju uravnoteženje, u zavisnosti od toga koliko je potrebno da se naftovod popravi.

BILTEN NNKS-WPC: Šta je sa američkom proizvodnjom?

MEHMET OGUTCU: Oni, u stvari, koriste dogovor OPEK-a da pumpaju još više nafte na tržište. Pojava Sjedinjenih Američkih država (SAD) kao dominantne sile u proizvodnji nafte i gasa menja dinamiku njihove uloge na globalnom energetsom tržištu. Očekuje se da će američka proizvodnja nafte ove godine oboriti rekord iz 1970. godine od 9,6 mbd (pre buma sa škrljicama bila je ispod 5 mbd), čime će se osigurati uloga američke industrije na vrhu energetskog sveta. SAD će verovatno nastaviti da pritiskaju globalne cene sa većom proizvodnjom, dok će Rusija i Saudijska Arabija raditi na povećanju cena. Proizvođači očekuju da se ove godine povećaju troškovi istraživanja i proizvodnje nafte. Sve veći broj kompanija, takođe, smatra da je povećanje efikasnosti od 25 do 50 odsto strukturno, a ne ciklično. I konačno, očekuju da ove godine troše u okviru svoga cash flow.

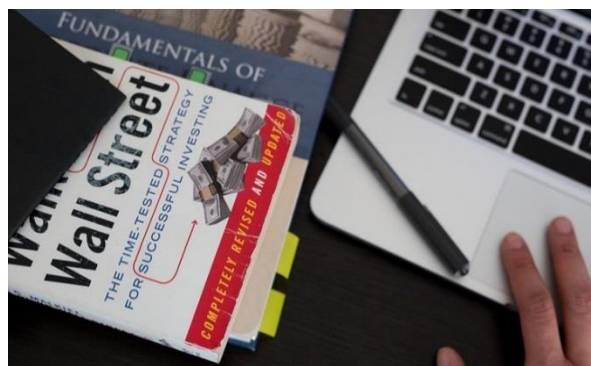
BILTEN NNKS-WPC: Volatilnost cena je neizbežna?

MEHMET OGUTCU: U decembru 2017. cene nafte su bile na najvišem nivou u poslednjih 30 meseci. Neki analitičari sugerišu da je nafta sada precenjena, pa je pojeftinjenje neizbežno. Ali, ima nekoliko usamljenih glasova koji predviđaju naftu od 80 dolara do kraja godine. Zaista, ako kriza u Iranu ugrozi proizvodnju nafte u regionu, 100 dolara može biti dostignuto ove godine. U ovom trenutku ima mnogo stvari koje ne idu u prilog rastu cene. Konkretno, mnogi proizvođači nafte hedžuju po sadašnjim cenama, a postoji veliki broj izbušenih, ali neaktiviranih nalazišta. To može brzo doneti novu proizvodnju nafte ako se cena poveća.

Zabrinutost da će električna vozila (EV) početi da smanjuju udeo nafte na tržištu je preuranjena. Ove godine naftom će se trgovati u uskom rasponu, ali na kraju cena WTI može da dostigne 70 dolara za barel. Rastuće cene nafte bi koristile kompanijama koje proizvode iz škrljaca, i imaju relativno manji hedžing, jer bi im tržište bilo naklonjenije.

BILTEN NNKS-WPC: Šta predviđate na duži rok?

MEHMET OGUTCU: Često smo neuspešni u dugoročnom prognoziranju, ali da pokušam. Do 2025. prosečna cena barela sirove nafte Brent mogla bi da se poveća na 86 dolara i na 95 do 2030. godine. Do 2040. cena bi mogla biti 109 dolara i 117 dolara do 2050. godine (u dolarima iz 2016. godine). Do tada, jeftini izvori nafte će biti iscrpljeni, što će poskupeti proizvodnju. Ove prognoze zavise od toga 1) šta će se dešavati sa američkom proizvodnjom nafte iz škrljaca, 2) kako će se OPEK ponašati i 3) koliko brzo raste globalna ekonomija.

Ako dovoljno proizvođača iz škrljaca izađe iz posla, a Iran ne proizvede ono što kaže da može, cena bi se mogla vratiti na istorijske nivoe od 70 do 100 dolara za barel. OPEK računa na to. Ali, visoka cena može da "uništi" potražnju. Ako visoke cene traju dovoljno dugo, ljudi menjaju svoje kupovne navike. To se dogodilo posle naftnog šoka 1979. godine. Cene nafte su se stalno povećavale tokom šest godina, i konačno su se survale kada je tražnja smanjena, a ponuda se povećala. Naftni špekulanti mogli bi da povećaju cenu ako se uspaniče zbog budućih problema u snabdevanju.

BILTEN NNKS-WPC: Da li će biti dovoljno kapitala?

MEHMET OGUTCU: Kapital nije problem - ima toliko puno novca ima na tržištu. Cilj je pronalaženje pravih projekata sa dugoročnom stabilnošću i dobrim stopama povraćaja, uz minimalni rizik. Projekti u ovoj oblasti traže puno ulaganja. Turbulencije na tržištima kapitala nanose nerazumljive i paralelne poremećaje u energetsom biznisu.

Finansijske tehnologije menjaju tokove kapitala, likvidnost tržišta i pristup kapitalu. Mislili smo da samo self-driving automobili mogu da utiču na posao sa naftom. Šta je sa robo-trgovinom na tržištima dugova i kapitala? Energetski rukovodioci sada moraju biti i "fintech" stručnjaci. Kripto-valute kao što je bitcoin imaju na prvi pogled malo veze sa energijom, ali osnovna tehnologija blockchain će transformisati finansiranje, snabdevanje i potrošnju primarnih energetskih resursa. Promene, koje ćemo tek shvatiti, dolaze u energetski biznis brže nego što većina ljudi misli.

BILTEN NNKS-WPC: Šta će OPEK uraditi?

MEHMET OGUTCU: OPEK je po prvi put u mnogo decenija pokazao snažnu proizvodnu disciplinu, i to je pomoglo održavanje cena na nivou od oko 50 dolara. Prošle zime, OPEK i naftni gigant van ove organizacije, Rusija, dogovorili su se da smanjuju proizvodnju nafte do kraja 2018. godine. Ovaj potez je najavljen znatno pre odluke, ali su proizvođači nafte ranije ukazali da je moguće povlačenje ako osete da se tržište "pregrejalo".

proizvođači iz škriljaca u SAD, a postoji i zabrinutost da je povećanje cena, uglavnom zahvaljujući smanjenju proizvodnje, omogućilo američkim proizvođačima da se vrate u igru.

BILTEN NNKS-WPC: Kakva će biti kapitalna ulaganja u istraživanje oil majorsa u 2018?

MEHMET OGUTCU: Očekuje se da će vodeći igrači povećati svoja istraživačka kapitalna ulaganja 20 do 30 odsto u 2018. godini i nastaviti bušenje u dubokim vodama kako bi povećali svoje rezerve. Biće i zamene imovine između najvećih, uz dosta akvizicija rezervi srednjih i malih kompanija. Firme su sada efikasnije jer su smanjile kapitalna ulaganja i operativne troškove. Mogućnosti postoje, jer su dnevne cene bušućih granitura od 50.000 do 60.000 dolara, što je manje od 120.000 dolara kolike su bile pre nekoliko godina. Nafta iz dubokih i ultra-dubokih voda će ostati u zemlji malo duže. Ta proizvodnja je ekonomski isplativa po ceni od 60 do 65 dolara.

BILTEN NNKS-WPC: Geopolitika se vratila u jednačinu cene nafte?

Sporazum o smanjenju proizvodnje nafte za 1,8 mbd usvojilo je 14 članica OPEK-a, Rusija i još devet svetskih proizvođača. Početni sporazum je trebalo da važi do marta 2018. godine, uz jedno produženje. Umesto da ga prolongiraju za još devet meseci, OPEK se saglasio da sprovede novi sporazum koji će trajati od januara do decembra 2018. U dogovor ne ulaze

MEHMET OGUTCU: Geopolitički problemi će zameniti smanjenje proizvodnje OPEK-a, kao glavni pokretač cena nafte ove godine. Kao što je smanjenje OPEK-a počelo da ima opipljiv uticaj na globalne zalihe nafte, premija za geopolitički rizik se vratila na tržište nafte prošle godine, pre svega sa referendumom iračkog Kurdistanu i odgovorom

Bagdada, što je gurnulo cene nafte zbog zabrinutosti za isporuke iz regiona. Zatim je čistka u režiji vlade Saudijske Arabije preplašila tržišta, kao i povećana tenziju između ove zemlje i Irana.

Rizik je da otvoreni konflikt, koji dve države tradicionalno izbegavaju uprkos svim njihovim razlikama, pogodi proizvodnju i trgovinu naftom. U Persijskom zalivu je četvrtina globalne proizvodnje i više od 40 odsto ukupne trgovine naftom. Pretnja po stabilnost je sve veća s obzirom na to da će Iran verovatno pobediti u tom sukobu i to doživeti kao dozvolu da ponovo ojača uticaj u regionu.

Očekujemo i inicijalnu ponudu akcija (IPO) saudijskog "Aramka" u 2018. godini, kao što je planirano, ali postoje i oni koji su skeptični da je naftni gigant uspeo da uradi sve da bi postao najveća IPO na svetu pre kraja godine.

Severnokorejska ratna kriza i ekonomski kolaps u Venecueli su takođe neki od geopolitičkih rizika koje treba posmatrati 2018. godine. Vesti o nastavljenim isporukama nafte u Severnom moru i Libiji prevladane su vestima o protestima u Iranu. Cene su ostale na nivou koji je najveći u poslednje dve godine jer su protesti proširili na više gradova u Iranu. Gomile demonstranata, uglavnom mladih ljudi, kritikovale su vladu zbog loših ekonomskih uslova. Demonstracije su pogurale cene, pa su WTI i Brent na početku trgovačkog dana bili iznad 60 dolara, po prvi put u poslednjih nekoliko godina. Rastući nemiri u Iranu napravili su uslove za optimistični početak godine.

BILTEN NNKS-WPC: Kina je, naravno, nezaobilazni faktor?

MEHMET OGUTCU: Ekonomija zemlje se menja, od teške industrije, koja uglavnom koristi ugalj, kao uslugama, koje koriste drugačiji miks goriva.

Međutim, brzina te promene je neizvesna, a neki od najnovijih podataka ukazuju na to kako se privredni rast povećao, kao i potrošnja nafte i uglja. Peking ima velike ambicije da mu ekonomija bude mnogo energetski čistija, pogotovo zbog nivoa zagađenja vazduha u mnogim većim gradovima; 2018. će pokazati koliki je napredak.

Poslednje tri godine Kina je uspeła da ostvari ekonomski rast uz samo minimalno povećanje potrošnje energije. Rast je verovatno bio niži od zvaničkih podataka, ali čak i s tim uspeh je značajan. Ako se trend nastavi, to će ograničiti rast globalne tražnje za naftom, gasom i ugljem. Kina, koja predstavlja četvrtinu dnevne potrošnje energije u svetu, je swing potrošač. Ako se nastavi povećanje energetske efikasnosti, emisije CO₂ će ostati iste ili će čak pasti.

Kina, najveći svetski kupac nafte, je na pragu otvaranja domaćeg tržišta za trgovanje fjučersima. Šangajska međunarodna berza energije će omogućiti kineskim kupcima da fiksiraju cene nafte i plate u lokalnoj valuti. Postoje u tome implikacije za dobro uspostavljenu ulogu američkog dolara kao globalne valute na tržištu nafte. Punjenje kineskih državnih rezervi će se verovatno usporiti.

Drugi kinesko-ruski naftovod će omogućiti Rusiji da bude aktivniji igrač na rastućem kineskom tržištu sirove nafte. Ovaj rastući ruski udeo ugrožava poziciju Saudijske Arabije, čiji će izvoz ostati pod pritiskom u narednim mesecima u skladu sa produžetkom sporazuma o smanjenju isporuka. Novi naftovod, koji bi trebalo da udvostruči kapacitet uvoza nafte iz Rusije na 30 miliona tona, sa sadašnjih 15 miliona tona godišnje, povezaće naftu sa cevovoda u istočnom Sibiru i Tihom okeanu do kineskog grada Dačing.

BILTEN NNKS-WPC: Kakav je uticaj električnih vozila?

MEHMET OGUTCU: Jasno je da su električna vozila, robo-taksi i autonomna vozila u naletu i broj im se brzo povećava. Teslin model 3 će ove godine dobiti na značaju, a drugi proizvođači automobila će

predstaviti više modela. Kina je na putu da postane globalni lider u EV. Kao rezultat toga, potrošnja bi trebalo da globalno rezultira velikim padom, ali to se neće desiti za par decenija. Iako postoji mnogo više električnih automobila, hibridnih vozila i benzinskih automobila sa efikasnom potrošnjom, nego pre deset godina, prodaja pikapova, terenskih vozila i krossovera, zbog niskih cena, poništila je prednost kvalitetnijih goriva.

Takođe smo mogli čuti da zemlje poput Kine, Indije, Francuske, Velike Britanije i Norveške - najavljuju zabranu prodaje fosilnih goriva za pogon vozila na svojim putevima. Električna vozila bi možda mogla da dostignu 90 odsto ukupne prodaje vozila do 2050. godine. To bi značilo oko milijardu EV na putevima širom sveta.

Prodor na tržište putničkih automobila će se ubrzati, stvarajući više neizvesnosti oko buduće potražnje nafte. Ipak, procene govore da se to neće desiti skoro. Potrošnja nafte se povećava iznad desetogodišnjeg proseka. A, korišćenje nafte je daleko više od okretanja točkova. Zaključak: Potrošnja nafte bi trebalo značajno da se smanji u naredne dve decenije. Ali, u narednih nekoliko godina, verovatno će se povećavati potrošnja goriva za vozila u globalnim okvirima.

BILTEN NNKS-WPC: Šta je sa drugim nepoznicama: Usklađenost sa Pariskim sporazumom i obnovljivi izvori energije (OIE)?

MEHMET OGUTCU: Do 2018. godine dogovor o klimatskim promenama biće u primeni tri godine. Sprovođenje će početi da pokazuje da je velika verovatnoća da su ciljevi nedostižni - u većini zemalja i globalno. Najveća nepoznanica za energetska tržište je ono što će svetske institucije uraditi kada to shvate.

Obnovljivi izvori energije, uključujući hidroenergiju, čine samo 5 odsto globalnog dnevnog snabdevanja energijom. To se povećava - solarni kapacitet povećao se 50 odsto u 2016. godini - ali da bi se napravila stvarna razlika, potreban je period ekspanzije sličan ekspanziji personalnih računara i mobilnih telefona u devedesetim i dvehiljaditim godinama. Problem je u tome što je industrija i dalje fragmentirana. Većina preduzeća u sektoru obnovljivih izvora energije su mala i lokalna, a u mnogim slučajevima nemaju dovoljno kapitala (iako postoji značajan transfer kapitala sa fosilnih goriva na OIE); a, neka su osnovana da sakupljaju subvencije. Brza tehnološka transformacija donosi poremećaje.

Potrebna je radikalna promena kako bi ova industrija postala globalna i sposobna da se takmiči u obimu koji je neophodan za zamenu uglja i prirodnog gasa. Smanjenje troškova, dominantnost Kine i konkurencija u tehnologiji baterija su neke od glavnih stvari na koje bi trebalo obratiti pažnju u 2018. godini. Naredna godina će nam pokazati da li je ova industrija spremna za taj izazov.

BILTEN NNKS-WPC: Koji je vaš savet?

MEHMET OGUTCU: Ne postoji jednostavan savet kako se rešiti izazova i iskoristiti mogućnosti. Međutim, jasno je da kompanije budućnosti moraju da se prilagode oportunističkom načinu razmišljanja o konkurenciji u svetu sve većih nepoznanica, umesto da traže utehu u preovlađujućim predviđanjima koja potvrđuju predodređene predrasude. Ukratko, budite skeptični prema prognozama; otvorenog uma; postanite fleksibilniji i prilagodljiviji.

Izabrana literatura:

Peter Tertzakian: „The Top 8 Unknowns In 2018's Energy Markets“, Oilprice.com, Dec 21, 2017

Biografija

Mehmet Ögütçü ima više od 30 godina uspešnog delovanja u vladinim i međunarodnim institucijama, kao što su NATO, IEA i OECD, ali i u bankarstvu, diplomatiji i energetsom biznisu. Trenutno je predsedavajući Global Resources Partnership i Bosphorus Energy Club, i nezavisni direktor u odborima Genel Energy plc, Sisecam Group plc i Saudi Crown Holding.

Mehmet je traženi govornik sa širokim znanjem i iskustvom.

Član je i međunarodnih savetodavnih odbora Invensys plc, Windsor Energy Group, The Oil Council, European Policy Forum i Beijing Energy Club. Specijalni je izaslanik za Aziju i Pacifik za Energy Charter sa sedištem u Briselu. Nedavno ga je imenovala turska vlada generalnog sekretara International Energy Forum, najveće svetske energetske organizacije sa sedištem u Rijadu.

Bio je na sledećim pozicijama:

Šef OECD's Global Forum on International investment Principal administrator for Asia-Pacific and Latin America at International Energy Agency
Turski diplomata u Ankari, Pekingu i Briselu i Parizu
Zamenik inspektora u Is Bankasi, najvećoj privatnoj turskoj banci

NATO Research Fellow

EU's Jean Monnet Fellow

Savetnik preminulog turskog premjera Turguta Ozala

Ogutcu je studirao međunarodne odnose na prestižnom Political Sciences Faculty u Turskoj, a dobio MSc diplomu na međunarodnoj ekonomiji na Londonskoj školi ekonomije (LSE) i MA na evropskim studijama College d'Europe u Brižu. Povremeno predaje na LSE, Univerzitetu Dandi i Univerzitetu Harvard energetske geopolitiku, konkurentnost i ulaganje u razvoj.

INTERVIEW: Mehmet Ogutcu, chairman of Global Resources Partnership and Bosphorus Energy Club

Oil markets' new dynamics and unknowns: What to expect and how to prepare in 2018?

"Oil prices rallied in the first week of 2018, supported by increased geopolitical risk and severely cold weather in the eastern US, but the 'perfect storm' that pushed oil prices higher also raises the risk of a correction and of heightened herd mentality in trade. Protests in Iran, possible new US sanctions against Tehran, Saudi domestic dynamics, and Venezuela's economic collapse could be the main geopolitical risks that could drive oil prices up this year. In this age of disruption, there are too many unknowns to predict what will happen next week, let alone 52 of them into the future. So instead of predicting where the oil markets will be by the end of 2018, we should outline some of the key unknowns in energy markets for this year: oil production, prices volatility, return of the geopolitics, China effect..." said Mehmet Ögütçü, chairman of Global Resources Partnership and Bosphorus Energy Club.

By Vladimir Spasic

NNKS-WPC BULLETIN: Overall world production in 2018?

MEHMET OGUTCU: World oil production is going up. The oil industry has changed in fundamental ways. First, OPEC reduced output to put a floor under prices. On November 30, 2016, its members agreed to cut production by 1.2 mbd by January 2017. Prices began rising right after the OPEC announcement. OPEC's cuts lowered production to 32.5 mbd. The EIA estimates OPEC would produce 32.8 mbd in 2018. But both figures are still higher than its 2015 average of 32.32 million b/d. Throughout its history, OPEC controlled production to maintain a \$70 price target. In 2014, it abandoned this policy. Saudi Arabia, OPEC's biggest contributor, lowered its price to its largest customers in October 2014. It did not want to lose market share to its arch rival, Iran. Outside of OPEC, Russia has the greatest productive clout. Their cloaked restraint, or lack thereof, in a \$60 world will determine whether oil goes to \$75 or \$45, with Putin keeping us guessing. World oil consumption will be breaching 100 mbd in 2018, at a time when the Middle East's cold war is ratcheting up. The uncertainty of whether an outage will occur is only exceeded by the uncertainty of what will happen in the event of a supply disruption.

Inventories have dramatically declined, and are sitting roughly 100 mbd above the five-year average. The disruption in Libya, as long as the size of the volume knocked offline stays at the 100,000 bd level, probably won't have a major effect on the oil market. Indeed, prices fell back after it became clear that the disruption was as small as it is.

But the market jitters are magnified by the fact that the oil market is a lot tighter than it used to be. An outage in Libya could help accelerate the rebalancing process, depending on how long it takes for the pipeline to see repairs. It also comes on the heels of a roughly 400,000-450,000 bpd outage in the North Sea because of the crack in the Forties pipeline.

NNKS-WPC BULLETIN: What about the US production?

MEHMET OGUTCU: It is actually benefiting from the OPEC deal by pumping more oil to the market. The US emergence as a dominant force in oil and gas production is changing the dynamic of its role in the global energy market. US oil production this year is expected to break through the 1970 record of 9.637 million barrels a day (this was below 5 mbd just before the shale oil boom) in the near future, securing the US industry's role at the top of the energy world. The US is likely to continue to pressure global prices with more output, as Russia and Saudi Arabia work to prop up prices. Oil producers say that they expect the cost of drilling and producing oil will also rise this year. A growing number of companies also think that the efficiency gains are at least 25 to 50 percent structural, rather than cyclical. And finally, they expect to spend within their cash flow this year.

NNKS-WPC BULLETIN: Price volatility is inevitable?

MEHMET OGUTCU: In December, 2017, oil prices hit a 30-month high. Some pundits are suggesting that oil is now overvalued, and a pullback is inevitable. But a few lonely voices have been forecasting \$80 oil

by year-end. Indeed, if the crisis in Iran threatens the region's oil production, \$100 isn't out of the question this year. There are a lot of headwinds for oil at this point. In particular, many oil producers are hedging at current prices, and there is a large backlog of drilled but uncompleted wells. The latter can bring new oil production online quickly as oil prices rise.

Concerns that electric vehicles are going to start taking market share from oil are way too premature. Oil prices will trade in a relatively narrow range this year, but ultimately the price of West Texas Intermediate could reach \$70 from the current price of \$61.59/bbl. Rising oil prices would benefit shale companies that have relatively less hedging, exposing them to a more positive market.

NNKS-WPC BULLETIN: What about your predictions for the longer time horizon?

MEHMET OGUTCU: We often fail in speculating for long term price levels but let me make an attempt. By 2025, the average price of a barrel of Brent crude oil could rise to \$86 and \$95 by 2030. By 2040, prices could be \$109 and \$117 by 2050 (again in 2016 dollars). By then, the cheap sources of oil will have been exhausted, making it more expensive to extract oil. These forecasts all depend on 1) what happens with US shale oil production, 2) how OPEC responds, and 3) how fast the global economy grows.

If enough shale oil producers go out of business, and Iran doesn't produce what it says it could, prices could return to their historical levels of \$70 - \$100 a barrel. OPEC is counting on it. High oil prices can result in "demand destruction." If high prices last long enough, people change their buying habits. Demand destruction occurred after the 1979 oil shock. Oil prices steadily deteriorated for about six years. They finally collapsed when demand declined and supply caught up. Oil speculators could spike the price higher if they panic about future supply shortages.

NNKS-WPC BULLETIN: Would there be enough capital?

MEHMET OGUTCU: Capital is not the issue – there are so much money flowing in the market. It is to find the right projects with long-term stability and good rates of return with minimum risk. Bringing on energy projects needs a lot of investment. The shakeup of capital markets is inflicting opaque, collateral disruption to the energy business too. Financial technologies are altering fund flows, market liquidity and access to capital. We thought self-driving cars were the only thing that could affect the oil business. How about robo-trading in debt and equity markets? Energy executives now need to be ‘fintech’ experts too. Crypto-currencies like Bitcoin have seemingly little to do with energy, but the underlying blockchain technology will be transformative to financing, supplying and consuming primary energy resources. Yet-to-be-understood changes to the energy business are coming faster than most people think.

NNKS-WPC BULLETIN: What will OPEC do?

MEHMET OGUTCU: OPEC has for the first time in many decades showed strong production discipline, and this has helped maintain prices in the mid-\$50s range. Last winter, OPEC and non-OPEC oil giant Russia have agreed to extend oil output cuts until the end of 2018. The move was heavily signaled ahead of the decision but the oil producers had earlier indicated they could exit the deal if they feel the market was overheating. The deal to cut oil output by 1.8 million barrels a day was adopted last winter by the 14-member OPEC cartel, Russia and nine other global producers. The initial agreement was due to end in March 2018, having already been extended once. Rather than extend the deal by nine months, the group agreed to implement a new deal that will last from January to December of 2018. The agreement does not include U.S. shale oil producers, and there are concerns that rising oil prices, largely thanks to the oil output cut, has allowed U.S. producers to come back online.

NNKS-WPC BULLETIN: Oil Majors and Exploration CAPEX for 2018?

MEHMET OGUTCU: Leading oil majors are expected to increase their exploration capital expenditure by 20 to 30 percent in 2018 and resume drilling in deepwater in a bid to build hydrocarbon-based assets. There would be asset swaps among the majors, with a good level of acquisitions of reserves from medium or small holders in the industry. Companies are more efficient now having slashed capital expenditures and operational expenditures. Opportunities are there as daily rig rates are at \$50,000 to \$60,000, down from the \$120,000 peak seen several years ago. Deepwater hydrocarbon production and ultra-deepwater exploration will remain in the ground for a longer while. It is only viable at a sustained barrel price of \$60 to \$65 and he sees 2018 oil prices range between \$52 to \$58. A price of \$60 would certainly bring back the U.S. shale oil on the international market, something OPEC would not want to see.

NNKS-WPC BULLETIN: Geopolitics is back in the equation?

MEHMET OGUTCU: Geopolitical concerns will replace the OPEC/non-OPEC production cuts as the main driver of oil prices this year. Just as the OPEC cuts started to have a tangible effect on global oil inventories, the geopolitical risk premium returned to the oil market last year, first with the fallout from

Iraq's Kurdistan's referendum and Baghdad's response to it, which pushed oil prices up on concerns over supply outages from the region. Then the Saudi government's purge spooked the markets, as well as the heightened tension between Saudi Arabia and Iran.

The risk is that an open conflict, which Iran and Saudi have traditionally avoided despite all their differences, would spread and hit oil production and trade. The Gulf accounts for a quarter of global production and over 40 per cent of all the oil traded globally. The threat to stability is all the greater given that Iran is likely to win any such clash and to treat the result as a licence to reassert its influence in the region. We also expect Saudi Aramco's initial public offering to go ahead in 2018 as planned but there are those who are skeptical about the Saudi oil giant managing to pull off what is expected to be the world's biggest IPO before the end of the year. North Korea's belligerence and Venezuela's economic collapse and near-default are also some of the geopolitical risks to watch for in 2018. So far, the bearish news of resumed oil flows in the North Sea and Libya has been outweighed by the protests in Iran. Oil prices remained at more than two-year highs as protests swept across multiple cities in Iran. Crowds of protestors, mainly young people, criticized the government for poor economic conditions. The demonstrations pushed crude prices up a bit, and both WTI and Brent opened above \$60 per barrel for the first time in years. Growing unrest in Iran set the table for a bullish start to 2018.

NNKS-WPC BULLETIN: China is, off course, an unavoidable ingredient?

MEHMET OGUTCU: The country's economy is changing and moving away from heavy industry fuelled largely by coal to a more service-based one, with a more varied fuel mix. But the pace of that shift is uncertain and some recent data suggests that as economic growth has picked up, so has consumption of oil and coal. Beijing has high ambitions for a much cleaner energy economy, driven not least by the levels of air pollution in many of the major cities; 2018 will show how much progress they are making.

For the last three years China has managed to deliver economic growth with only minimal increases in energy consumption. Growth was probably lower than the claimed numbers, but even so the achievement is considerable. If the trend can be continued, the result will limit global demand growth for oil, gas and coal. China, which accounts for a quarter of the world's daily energy use, is the swing consumer. If energy efficiency gains continue, CO2 emissions will remain flat or even fall. China, the world's biggest oil buyer, is on the verge of opening a domestic market to trade futures contracts. The Shanghai International Energy Exchange will allow Chinese buyers to lock in oil prices and pay in local currency. There are implications for the US\$ well-established role as the global currency of the oil market. The pace of the Chinese state oil reserve stockpiling is likely to ease. The second Sino-Russia oil pipeline will enable Russia to stake a stronger claim to the growing Chinese crude oil market. This bigger market share for Russia will erode that of Saudi Arabia, whose export volumes 'will remain under pressure over the coming months in line with the now-extended OPEC, non-OPEC supply cut. The new pipeline, expected to double China's oil import capacity from Russia to 30 million tons from 15 million tons per annum, will link oil from Russia's East Siberia-Pacific Ocean pipeline to the Chinese city of Daqing.

NNKS-WPC BULLETIN: There is also electric vehicle's impact?

MEHMET OGUTCU: Clearly, electric vehicles, robotaxis, and autonomous vehicles sales are at record highs and growing rapidly. Tesla's Model 3 will gain traction this year, and other automakers will introduce more EV models. China is on the way to become the global leader in EV. Vehicle fuel consumption should see a major decline globally as a result, but it won't happen for a couple of decades. While there are a lot more electric cars, hybrids, and fuel-efficient gasoline-powered cars than a decade ago, sales of pickup trucks, SUVs and crossovers due to low prices have taken away fuel economy gains. We also heard from countries like China, India, France, Great Britain, and Norway—all pledging to ban the sale of fossil fuels to power vehicles on their roads. Electric vehicles could possibly make up 90 percent off all vehicle sales globally by 2050. That would be made up of about one billion battery electric vehicles out on roads worldwide. Sales penetration into the passenger market will accelerate, creating more uncertainty about future oil demand. Yet perception won't be reality any time soon; oil demand is rising above the 10-year average. And oil use goes far beyond turning wheels. Bottom line: Petroleum consumption should drop significantly over the next two decades. But for the next few years, global vehicle fuel consumption will likely continue to increase.

NNKS-WPC BULLETIN: Other unknowns: Compliance with Paris Agreement and renewables?

MEHMET OGUTCU: By 2018 the climate change accord will be three years in the works. The realization will begin to set in that the targets have a high probability of being unachievable – within most countries, and globally as a whole. The biggest unknown to energy markets is what the world governing bodies will do after waking up to this realization.

Renewables, including hydro, accounted for just 5 % of global daily energy supply. That is increasing — solar photovoltaic capacity grew by 50 per cent in 2016 — but to make a real difference the industry needs a period of expansion comparable in scale to the growth of personal computing and mobile phones in the 1990s and 2000s. The problem is that the industry remains fragmented.

Most renewable companies are small and local, and in many cases undercapitalised (though there is a significant shift of capital from fossil fuels to renewables); some are built to collect subsidies. Fast technological transformation brings disruption.

A radical change will be necessary to make the industry global and capable of competing on the scale necessary to displace coal and natural gas. Falling costs, Chinese dominance and competition in battery technology are some of the main developments to monitor in 2018. The coming year will show us whether it is ready for that challenge.

NNKS-WPC BULLETIN: What is your advice?

MEHMET OGUTCU: There is no simple advice on how to deal with the challenges and capture the opportunities. However, it is clear that companies of the future have to adjust to an opportunistic mindset of competing in a fray of increasing unknowns, instead of seeking solace in over-confident predictions that confirm pre-disposed biases. In short, be skeptical of forecasts; keep an open mind; become more flexible and adaptable.

Selected reference:

Peter Tertzakian: „The Top 8 Unknowns In 2018's Energy Markets“, Oilprice.com, Dec 21, 2017

Biography

Mehmet Ögütçü has a 30 year plus track-record of success in government, international organisations such as NATO, IEA and OECD, banking, diplomacy and the energy business. Currently chairman of Global Resources Partnership and Bosphorus Energy Club, and independent non-executive director on the boards of Genel Energy plc, Sisecam Group plc and Saudi Crown Holding, Mehmet is a sought after speaker with a wide breadth of knowledge and experience. Ögütçü also serves on the international advisory boards of Invensys plc, Windsor Energy Group, The Oil Council, European Policy Forum and Beijing Energy Club. He is the special envoy for Asia-Pacific for Energy Charter based in Brussels. He was recently nominated by the Turkish government for the secretary-general position of International Energy Forum, the world's largest energy organisation based in Riyadh. Previous positions that Mehmet has held include: Head of OECD's Global Forum on International investment, Principal administrator for Asia-Pacific and Latin America at International Energy Agency, Turkish diplomat in Ankara, Beijing, Brussels and Paris, Deputy inspector at Is Bankasi, Turkey's largest private bank, NATO Research Fellow, EU's Jean Monnet Fellow, Advisor to the late Turkish Prime Minister Turgut Ozal. Mehmet studied international relations at the prestigious Political Sciences Faculty in Turkey completing his MSc degree in International Economy at London School of Economics (LSE) and his MA in European Studies at College d'Europe in Bruges. He teaches occasionally at LSE, University of Dundee and Harvard University on energy geopolitics, competitiveness, and investment for development.

INTERVJU: Tomislav Mićović, generalni sekretar Udruženja naftnih kompanija Srbije

Godine tehnološkog preokreta

Očekuje se da 2018. godinu obeleži odmeravanje snaga i utvrđivanje novih granica izdržljivosti konvencionalnih i nekonvencionalnih načina eksploatacije nafte. Sve ukazuje da bi dijagram promene cena nafte u 2018. mogao da izgleda kao odraz u ogledalu 2017. U isto vreme savremenici smo revolucionarnih tehnoloških promena koje će u bliskoj budućnosti dovesti do revizije liste zemalja proizvođača i izvoznika crnog zlata i smirivanja cene u rasponu od 50-60 dolara za barel (WTI), najmanje do kraja dekade, ali i duže, kaže Tomislav Mićović, generalni sekretar Udruženja naftnih kompanija Srbije.

Vladimir Spasić

BILTEN NNKS-WPC: Pitanje od milion dolara - kakva će biti cena nafte u 2018. godini?

TOMISLAV MIĆOVIĆ: U duhu vašeg uvodnog pitanja moram da vas upozorim, da biste toj vrednosti, bar kada je naftni sektor u pitanju, morali da dodate još koju nulu.

Šalu na stranu, na godišnjoj i dugoročnoj proceni vrednosti nafte baziraju se strategije, kao i investicioni i operativni planovi naftnih kompanija, ali i država, tako da je to veoma važno pitanje. Ulažu se zaista vanredni naponi da se dođe do što realnijih procena, ali se pored toga one ponekad revidiraju na mesečnom ili kvartalnom nivou.

Osim procene rasta populacije, privrednih aktivnosti ili stanja zaliha nafte u zemljama sa najvećom potrošnjom nafte i derivata nafte, prilikom izrade projekcija za narednu godinu, dragoceni su i pokazatelji iz prethodne godine. Zato najpre evo malog osvrt, na 2017. Za nama je godina bez većih turbulencija cena sirove nafte. Istina maksimalno dostignuta cena je bila čak 50 odsto veća od minimalne, razlika je iznosila oko 22 dolara po barelu, ali ako se prisetimo cenovnih potresa iz prethodne tri godine, 2017. se može slobodno okarakterisati kao mirna.

To svakako ne znači da nije bilo tenzija, ali je zahvaljujući ravnoteži snaga u prvom redu zemalja proizvođača i izvoznika, sprečeno značajnije iskakanje cene, u jednom, ili drugom smeru.

Među brojnim pikovima na dijagramu cena nafte za 2017. jasno se raspoznaje prelomna tačka, 21. jun, kada je trend pada cenezamenjen trendom rasta. To je zapravo momenat kada je ograničenje proizvodnje, uspostavljeno od strane zemalja OPEK-a (OPEC) i pridruženih zemalja, počelo da ostvaruje projektovani efekat. Prosečna godišnja cena BRENTA je povećana u odnosu na 2016. godinu za 10 dolara, što znači da je mehanizam ograničenja proizvodnje dokazao da radi, pa je sporazum relativno lako produžen, do ostvarivanja konačnog cilja.

BILTEN NNKS-WPC: Kako će se ove godine ponašati OPEK?

TOMISLAV MIĆOVIĆ: Zemlje potpisnice su se saglasile da se naredni presek napravi sredinom 2018. kada će biti doneta odluka o daljim koracima, a vreme do tada će biti iskorišćeno da se pripremi takođe kontrolisana izlazna strategija, kako se ne bi dogodilo da se postignuti efekti preko noći istope. Ostaje još pitanje kada će ona biti aktivirana. Oko tog pitanja postoje veoma različiti stavovi stručne, odnosno poslovne javnosti. Teško je proceniti da li će nestrpljenje pojedinih zemalja koje su deo sporazuma o ograničenju proizvodnje, zapravo biti okidač za primenu izlazne strategije, pre nego što na to budu ukazali tržišni pokazatelji.

BILTEN NNKS-WPC: Šta ćemo sa proizvodnjom u SAD?

TOMISLAV MIĆOVIĆ: Posmatrano sa strane, za zemlje izvoznice nafte koje su ostale van sporazuma o ograničenju proizvodnje, ova situacija može predstavljati veliku šansu. Otvara im se prostor da povećaju količinu proizvedene nafte, cena crnog zlata ima trend rasta, reklo bi se savršen scenario. Jedino što značajnijim povećanjem ponude, ponovo mogu da dovedu do pada cene i tako sami sebe izbace iz igre, jer u većini slučajeva je u pitanju nafta sa visokim troškovima proizvodnje. Upravo zato se očekuje da će 2018. obeležiti odmeravanje tržišne snage i utvrđivanje novih granica izdržljivosti konvencionalnih i

nekonvencionalnih načina eksploatacije nafte.

U prethodnu godinu smo ušli sa cenom BRENT-a od 56 dolara za barel, tada je procenjeno da će godišnji prosek biti 60 dolara po barelu, a ostvaren je na nivou od nepunih 55. U 2018. ulazimo sa cenom od 66 dolara, a procena je da će prosečna godišnja cena barela nafte tipa BRENT biti u rasponu od 52 do 57 dolara. Bez obzira na medijske spekulacije, nema ozbiljnijih nagoveštaja da bi sprovođenje sporazuma članica OPEK-a i pridruženih zemalja moglo da bude ugroženo, što znači da se ne mogu očekivati nagle i velike promene cena. Tako stvari stoje dok se ne uključe rizici dešavanja na međunarodnoj političkoj sceni i ratnim žarištima, postojećim, ali i potencijalno novim. Projekcije koje uzimaju u obzir i mogućnost jačanja ove vraste tenzija, imaju daleko šire okvire, tako da je raspon mogućih prosečnih cena nafte u 2018. veoma širok, i kreće se od 40 pa do više od 80 dolara po barelu.

Usudiću se da kažem da sve ukazuje da bi dijagram promene cena nafte u 2018. mogao da izgleda kao odraz u ogledalu 2017. To znači da će se u prvim mesecima nafta prodavati po najvišim cenama u godini, nakon čega bi, uz brojne manje oscilacije do sredine godine cena nafte tipa BRENT lagano skliznula do nivoa od 50 dolara za barel, zatim bi usledio rast i do kraja godine oscilacije oko projektovanih prosečnih cene od 50 do 60 dolara za barel.

BILTEN NNKS-WPC: Potrošnja jeste ili nije nepoznata u jednačini?

TOMISLAV MIĆOVIĆ: Dinamika promene potrošnje po zemljama je takva da se sa velikom tačnošću može predvideti. U kojoj će meri promena potrošnje uticati na promenu tražnje zavisi od raspoloživih zaliha i to u prvom redu zemalja sa značajnijim udelom u globalnoj potrošnji nafte, kao što su SAD, Indija ili Kina. Budući da je 2018. godini prethodio period aktiviranja, odnosno smanjenja zaliha, može se očekivati i blagi rast potražnje radi njihovog znavljanja, naročito sredinom godine, kada će kupovina biti indukovana nešto nižim cenama.

BILTEN NNKS-WPC: Kako će se kretati ulaganja u istraživanje?

TOMISLAV MIĆOVIĆ: U periodu od 2010-2014. godine prosečna cena nafte BRENT se kretala od 80 do 111 dolara za barel. Taj nivo cena je u sebi sadržao značajnu investicionu komponentu i omogućavao je, s jedne strane ulaganja u nova istraživanja nafte tradicionalnim metodama, čak i u veoma surovim i nepristupačnim predelima planete, a s druge strane razvoj nekonvencionalnih načina eksploatacije, pa čak i izgradnju GTL postrojenja za proizvodnju derivata nafte iz jeftinog prirodnog gasa dobijenog frakturisanjem gasnih škriljaca. Od 2015. prosečna godišnja cena BRENT-a je pala na nivo od 45-55 dolara za barel, što je dovelo do dramatične restrikcije kapitalnih investicija u istraživanje novih izvora. Nastavljena je i čak intenzivirana proizvodnja iz postojećih nalazišta, što će zbog prirodnog pada izdašnosti uticati na globalno smanjenje ponude nafte negde od 2020 godine na dalje, kada bi se, da nisu obustavljena veća nova istraživanja, na tržištu pojavila nafta iz nalazišta otkrivenih, recimo, 2015. godine.

BILTEN NNKS-WPC: Tehnološke inovacije menjaju ličnu kartu sektora?

TOMISLAV MIĆOVIĆ: Prema vestima iz Amerike, razvojem novih tehnologija, znatno je povećana produktivnost inovativnih metoda eksploatacije, što

je doprinelo prilično naglom smanjenju marginalne cene za izlazak na tržište nezavisnih proizvođača nafte. Prag kotacije sirove nafte (WTI) koji omogućava održivu proizvodnju nafte dobijene na nekonvencionalni način 2014. godine je bio u rasponu od 60-90 dolara za barel, a samo tri godine kasnije je spušten na nivo od 30-65 dolara za barel. Dok se jedni pitaju kako je to moguće i skeptični su u pogledu značajnijih promena snaga na globalnom tržištu nafte, drugi tvrde da smo savremenici revolucionarnih tehnoloških promena koje će u dogledno vreme dovesti do revizije liste zemalja proizvođača i izvoznika crnog zlata i smirivanja cene u rasponu od 50-60 dolara za barel (WTI), najmanje do kraja dekade, ali i duže. Ovaj drugi scenario bi primorao i naftne kompanije i zemlje izvoznice da se suoče sa izazovom niskih cena i da preispitaju svoje strategije i politike, jer su po svemu sudeći ovoga puta promene rezultat tehnoloških inovacija održivih na duži rok.

Biografija

Tomislav Mićović je rođen 16. septembra 1962. godine. Diplomirao je na Tehnološkom fakultetu u Novom Sadu, na odseku za gas, naftu i hemijsko inženjerstvo. Od 1992. godine radio je kao novinar i urednik gradskog programa i privredne rubrike u Informativnom programu TV Novi Sad. Učestvovao je u osnivanju i bio je prvi predsednik Nadzornog odbora Udruženja novinara energetičara Srbije. Od 2001. do 2008 bio je direktor Centra za korporativne komunikacije JP NIS i NIS a.d. a zatim direktor Marketinške agencije „Marcons Marketing Company“. Član je Upravnog odbora nacionalne asocijacije za biomasu „SERBIO“ i redovni je saradnik redakcije specijalizovanog časopisa za upravljanje otpadom, „Kompakt“ (FTN Novi Sad). Od 2010. godine, od samog osnivanja Udruženja naftnih kompanija Srbije (UNKS), radi na mestu generalnog sekretar ove asocijacije. UNKS okuplja kompanije sa značajnim učešćem na tržištu derivata nafte, a pre svega motornih goriva u Srbiji. To su: OMV Srbija, MOL Serbia, Lukoil Srbija, EKO Serbia, Naftachem, Standard gas, Euro gas-Euro petrol, VML Energy, Mitani oil i NIS a.d. u statusu posmatrača. U dva mandata član je Izvršnog odbora Nacionalnog naftnog komiteta Svetskog naftnog saveta. Oženjen je i ima dva sina.

2018. – Godina blagog oporavka naftnog tržišta

UVOD

Prema većini konsultantskih kuća, blagi oporavak istraživanja nafte i gasa u 2018. godini uticaće na bolje performanse ukupnog biznisa u naftnogasnoj privredi.

Naftne i gasne kompanije ulaze u 2018. godinu stečenim iskustvom poslovanja pri niskim cenama nafte, koje i pruža nove mogućnosti profitabilnog poslovanja u okruženju niskih cena, kao i blago pokretanje investicionog ciklusa. Smanjena osetljivost naftnih i gasnih kompanija na cenovne promene, odnosi se na povećanje operativne efikasnosti koja u osnovi podrazumeva brže donošenje odluka, primenu manje složenih standarda, smanjenje operativnih troškova, fokusiranje na efikasnost u svim segmentima poslovanja, Wood Mackenzie prognozira ga kapitalne investicije će u 2018.godini iznositi oko 400 milijardi dolara.

PROGNOZA PROIZVODNJE I POTROŠNJE NAFTE

U povodu 125 godina Tehnološkog Univerziteta u Delftu, generalni sekretar OPEC-a M.S. Barkindo je istakao da će 2040. godine nafta i gas i dalje biti glavni izvori energije i iznositi 52% u energetsom

miksu. Potrošnja primarne energije u 2040.godini biće veća za 35%. Dnevne potrebe za naftom iznosiće 100 mb/d u 2020. godini, a 2040. godine prelaziće 111 mb/d. Najveći rast potrošnje očekuje se u zemljama u razvoju (67mb/d u 2020 godini).

Nažalost, ove projekcije potrošnje i strukture energetskog miksa ne prati očekivani investicioni scenario koji je ozbiljno ugrožen padom cena nafte. Pad cene OPEC referentne korpe nafte od 80 % koji je započeo sredinom 2014.godine i nastavljen sve do 2017.godine nije registrovan poslednjih 40 godina.

Ovo je izazvalo smanjenje investicionog kapitala za 25 % u 2015. i 2016. godini pojedinačno, zamrzavanje investicionih aktivnosti, smanjenja radne snage itd.

Izneti podaci ukazuju da projektovano povećanje potrošnje nafte i gasa zahteva preko 10,5 triliona dolara investicija u istraživanje i proizvodnju nafte i gasa do 2040.godine

Ako se ovom doda da je prirodni pad proizvodnje nafte oko 5% godišnje, potrebno je svake godine obezbediti oko 4mb/d nafte po osnovu pada proizvodnje.

Godina 2018. je kao svaka prošla i kao svaka buduća: Godina izazova i nepoznanica koji mogu da izazovu kako pozitivne tako i negativne turbulencije na svetskom naftnom tržištu.

Trenutni (sredina januara 2018.) maksimum cene referentne nafte Brent nafte od 70\$ (na osnovu koje se određuje preko 50% cena drugih tipova nafte) tumači se pozitivnim reagovanjem tržišta na odluku OPEC-a i nekih non OPEC zemalja (u prvom redu Rusije) o produženju smanjenja proizvodnje nafte i u 2018.godini, ali verovatno i uticajem hladnog talasa u Americi. Međutim, ova cena nafte ne može da se tumači kao pouzdan trend rasta cene nafte u 2018.godini.

U 2018 godini očekuju se ponovo istraživanja u dubokim vodama posle tri godine stagnacije. Samo u Brazilu očekuje se oko 10 milijardi boe na aukciji za prava istraživanja. Najveća nova nalazišta nafte očekuju se u Iranu i UAE (10 milijardi boe). U Rusiji i Australiji 40% investicija odlazi na završetak započetih LNG terminala.

DEKLARACIJA OPEC-a i NON OPEC DRŽAVA

Na zasedanju država članica OPEC-a i najvećih država proizvođača nafte izvan tog kartela na čelu s Rusijom, održanom 30. novembra 2017. u Beču, dogovoreno je produženje smanjenja proizvodnje nafte do kraja 2018. godine. O tome je OPEC objavio Deklaraciju, u kojoj je, između ostalog, navedeno kako će se proizvodnja ograničiti za 1,8 miliona barela dnevno do decembra 2018.godine. Navodi se da OPEC može da usvoji i druge odluke u nameri uravnoteženja ponude i potražnje na naftnom tržištu.

IZAZOVI U 2018. GODINI

Prema analitičarima Citi grupe postoje četiri izazova koji mogu da izazovu poremećaje tržišta nafte u 2018.godini. Ovde nisu dati klimatski izazovi.

1. Povlačenje SAD iz JCPOA Ugovora (Joint Comprehensive Plan of Action) koji je potpisan između Irana, Nemačke i pet stalnih članica Saveta bezbednosti UN u 2015. godini o uslovnom ukidanju sankcija Iranu.

Iako je predsednik SAD Donald Tramp ipak potpisao saglasnost da se ugovor produži i u 2018. (uz izjavu da je to poslednji put), eventualno povlačenje SAD, može da smanji proizvodnju nafte za 500.000 b/d na svetskom tržištu i izazove poremećaj snabdevanja tržišta Južne Koreje, Japana i nekih evropskih zemalja. U tom slučaju Inicijalno bi cena nafte porasla za 5 \$ po barelu.

2. **Separatno uvođenje sankcija Iranu i Hezbolahu od strane SAD**

Citi grupa procenjuje da bi ova odluka imala slične posledice kao i povlačenje SAD iz JCPOA Ugovora, ali uz dodatno jačanje uticaja Hezbolaha i Islamske revolucionarne garde u regionu, a time povećanje regionalne nestabilnosti.

3. **OPEC “pet krhkih” - nestabilnost proizvodnje**

Analitičari CITI grupe procenjuju da u nestabilnim državama OPEC-a (Iranu, Iraku, Venecueli, Nigeriji i Libiji - OPEC pet krhkih) može da se očekuje poremećaj proizvodnje od 3 mb/d u 2018.godini. Ukoliko se to dogodi, posebno u prvoj polovini 2018.godine, može da se očekuje u 2018 prosečna cena nafte u rasponu od 70\$ - 80\$ po barelu.

4. **Osveta ili odustajanje “nekonvencionalnih”**

Citi grupa očekuje i mogućnost ponavljanja “pijanog” scenarija (značajnog smanjenja ili povećanja proizvodnja nafte) zbog američke proizvodnje nafte iz uljnih škriljaca na jednoj strani, odnosno zbog OPEC/Rusija dogovora o smanjenju proizvodnje, na drugoj strani. U tom slučaju očekuju se i četiri različita cenovna izlaza.

Kao najnepovoljniji scenario navodi se intenzivna investiciona aktivnost shale oil kompanija polovinom 2018.godine, što može da dovede do brzog pada cena Brent nafte na nivo 50\$ - 40\$ po barelu. U slučaju da američke kompanije projektuju manju proizvodnju, valja očekivati cenu nafte u rasponu 80-70 \$/barelu, tvrde analitičari Citi grupe. U svakom slučaju, sve su oči uprte u Teksas i ponašanje shale oil kompanija.

SAD - SVETSKI PRVACI PROIZVODNJE NAFTE

Prema konsultantskoj kompaniji Rystad Energy, u 2018. godini očekuje se da SAD bude najveći proizvođač nafte sa proizvodnjom od oko 10,5 mb/d. Ovo potvrđuju i poslednje (januar 2018.) EIA procene.

Povratak SAD na svetsko tržište nafte vezuje se za potencijal Permian bazena u Teksasu koji zahvaljujući geološkoj strukturi i novim tehnologijama obezbeđuje pouzdanu proizvodnju i pri cenama nafte ispod 50\$ po barelu. Ovde treba da se doda i blagonaklonost Trampove administracije prema fosilnim gorivima sa ukidanjem nekih ranije donetih EPA ograničenja koja se odnose na istraživanje, proizvodnju i transport nafte (na primer, aktiviranje Keystone XL i Dakota Access naftovoda).

Izgleda da su i američke servisne kompanije napustile finansijske konstrukcije koje su pogoršavale normalan priliv novca i učinile da je nedavna prodaja nafte daleko bolnija za kompanije iz Hjustona i njihove zaposlene.

U 2018. godini servisne kompanije će morati da podignu cene svojih usluga kako bi izbegle finansijsku katastrofu. Većina kompanija koje se bave bušenjem, odnosno hidrauličnim drobljenjem škriljaca su na S&P negativnom kreditnom satu.

U poslednjih nekoliko meseci, investitori i vlasnici deonica tražili su od CEO shale oil kompanija da se fokusiraju na povraćaj investicija i operativnu aktivnost sa sopstvenim gotovim novcem, umesto da pokreću velike dugove uzimanjem nepovoljnih kredita ili vođenjem skupih sudskih sporova oko svog učešća na različitim projektima bušenja.

Iako su cene nafte porasle na 60 dolara za barel u poslednjih nekoliko nedelja, broj radnih naftnih postrojenja u SAD-u nije porastao. U stvari, njihov broj jedva da je na nivou od početka novembra 2017. godine.

To je jedan od razloga zbog koga neki analitičari misle da je malo verovatno da će američke shale oil kompanije u narednoj godini dovesti do masivnog povećanja proizvodnje. Oni smatraju da će naftne

Prognoze proizvodnje nafte iz škriljaca kreću se u rasponu od 1,2 mb/dn go 500.000 b/d (slika 1.)

Slika 1. SAD - Procena proizvodnje nafte iz škriljaca u 2018.godini

kompanije nastaviti da održavaju sadašnji broj bušotina i da pokušaju pažljivije da upravljaju troškovima.

U slučaju da prosečna cena nafte u 2018.godini bude iznad 60 dolara, Rusija je izrazila zabrinutost da bi to moglo dovesti do značajnog povećanja proizvodnje sirove nafte u Sjedinjenim Državama, koja ne učestvuje u ugovoru o smanjenju proizvodnje nafte.

"Ako proizvođači u SAD povećaju broj svojih proizvodnih bušotina tokom narednih nekoliko meseci zbog viših cena nafte, očekujem još jedan kolaps cena do kraja 2018. godine", rekao je Scott Sheffield, CEO Pioneer Natural Resources Co, jedne od kompanija najvećih proizvođača u Permian bazenu Teksasa i Novog Meksika.

"Nadam se da će sve američke kompanije uljnih škriljaca zadržati svoje trenutne nivoe proizvodnje i koristiti svoj višak novčanih tokova kako bi povećali dividende svojim akcionarima", rekao je on za Rojters.

UTICAJ CENE NAFTE NA BUDŽET

Rusija

Za razliku od godina kada je cena nafte bila visoka i kada je 51% ruskog budžeta bilo pokriveno prodajom nafte i gasa, za 2018. godinu ta stavka planira se na nivou 33% učešća u budžetu.

U projekciji budžeta Rusije kalkulirana cena nafte tipa Ural iznosi 40\$ po barelu, što je značajno manje nego projektovana cena nafte za budžet Saudijske Arabije koja iznosi 70\$.

Od 2018. godine sav priliv sredstava koji je ostvaren prodajom nafte i gasa čija cena bude veća od 40\$ ide u poseban fond i ne može da se koristi za investicije.

SAD

Prvim predlogom budžeta američkog predsednika Donalda Trampa, koji je predstavljen krajem 2017.godine, predviđeno je prikupljanje 500 miliona dolara u fiskalnoj 2018. godini od prodaje nafte iz Američkih Strateških rezervi nafte (SPR), i čak 16,6 milijardi dolara od prodaje nafte u narednoj godini.

Saudijska Arabija

Ekonomija Saudijske Arabije ove godine će doživeti pad od 0,5 posto zbog smanjene proizvodnje nafte. Ovo će biti prvi pad BDP-a u poslednjih osam godina. Poslednji put je BDP pao za 2,1 posto 2009. godine u jeku globalne finansijske krize. Poslednji put BDP je pao za 2,1% u 2009. godini u vreme globalne finansijske krize.

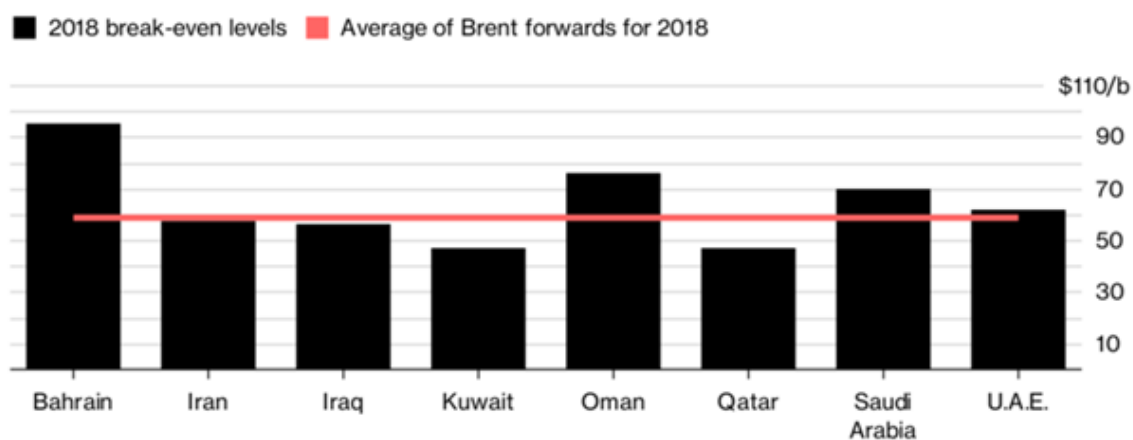
Saudijska Arabija suočava se s budžetskim deficitom već petu godinu. Do 2014. godine prodaja nafte i gasa predstavljala je čak 90 % svih budžetskih prihoda. Cilj Rijada je da svede ovaj procenat na 50 odsto, odnosno da smanji zavisnost ekonomije od prihoda od prodaje nafte i gasa.

Pregled projektovanih budžetskih cena nafte za zemlje najveće izvoznice nafte da je se na slici 2.

Prosečna cena Brent nafte u 2018. godini prognozirana je na 58,90\$ po barelu.

Što se tiče OPEC korpe nafte, ne postoji ciljna cena nafte u 2018. godini, iako Saudijskoj Arabiji odgovora viska cena nafte u svetlu očekivane inicijalne ponude akcija (5%) za državnu Saudi Aramco kompaniju. Privatizacija jedne od najvećih državnih kompanija, predstavlja istorijski iskorak za Saudijsku Arabiju.

Za zvaničnike OPEC-a je mnogo značajnije pitanje nemira i političkih prilika u Iranu, koje značajno mogu da poljuljaju svetsko tržište nafte. Više nego intenzivna proizvodnja nafte iz škriljaca ili neuravnoteženost ponude i potražnje.

Source: International Monetary Fund; Brent crude forward curve compiled by Bloomberg

Bloomberg

Slika 2. Projektovana budžetska cena nafte

STRUČNI TEKST

Piše: Aleksandar Nedučičin

Prirodni gas u 2018.

Nastavak borbe za evropsko tržište

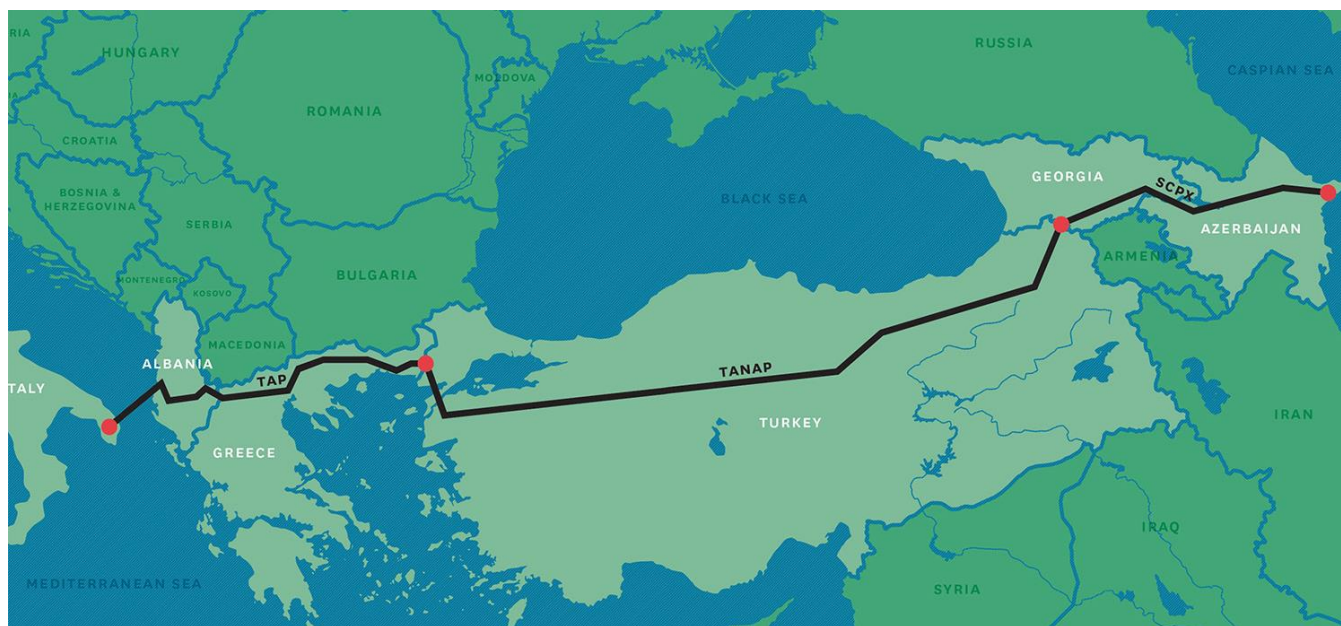
Pristup prirodnom gasu nikada do sada nije bio lakši, i to iz više razloga. U prvom redu je njegova niska cena, zatim radi se o energetsom resursu koji u tranziciji ka privredi sa niskim sadržajem ugljenika („low carbon economy“) postaje sve traženiji i „omiljeniji“, potom, nove rezerve su otkrivene u Tanzaniji, Australiji, Kataru i dalje, širom sveta.

Evropa ga i dalje obezbeđuje sebi cevovodima u najvećem procentu iz Rusije (*Severni tok, Bratstvo, Yamal*), zatim iz Severnog Mora, Alžira, Libije, a u poslednje vreme specijalnim tankerima dopremljenim LNG-om iz Katara, Alžira, Nigerije, Norveške, Trinidada i Tobaga, Perua, SAD (Kamerun počinje isporuke u februaru). Dugo očekivani gas iz Azerbejdžana Evropa može da očekuje tek krajem ove dekade, završetkom tzv. *Južnog gasnog koridora*, koji će uz *Severni tok 2* i *Turski tok* biti glavne rute snabdevanja.

Južni gasni koridor, kojim je planirano snabdevanje gasom iz Centralne Azije, obuhvata tri gasovoda koji se nadovezuju jedan na drugi:

- Južni Kavkaski (South Caucasus Pipeline – SCP),
- Trans Anadoljski (Trans Anatolian Natural Gas Pipeline – TANAP) i
- Trans Jadranski (Trans Adriatic Pipeline – TAP).

Južni Kavkaski (SCP) kreće od ogromnog gasnog polja *Shah Deniz II* na Kaspijskom Moru u Azerbejdžanu, preko teritorije Gruzije do njene granice sa Turskom. Dug je 692 km (443 km u Azerbejdžanu i 248 km u Gruziji, u istom koridoru je sa naftovodom Baku–Tbilisi – Đejhan), kapaciteta 23 milijarde kubika (planirano da bude u funkciji za kraj 2017.). Treba napomenuti da se radi o proširenju %jećeg gasovoda, puštenog u rad 2007., originalnog kapaciteta od 7 milijardi kubika.

Trans Anadoljski (TANAP), dužine 1.850 km počeo je sa izgradnjom 2015. godine, proteže se turskom teritorijom od granice sa Gruzijom do granice sa Grčkom (jedna grana se odvaja ka Bugarskoj). Kapacitet gasovoda (planiran završetak je u 2018.) je 16 milijardi kubika, sa planiranim povećanjem na 26 milijardi.

Trans Jadranski (TAP) počinje na granici Grčke i Turske, preko grčke Trakije, potom Makedonije i Albanije prelazi Jadran kod luke Brindizi na jugu Italije. Dug je 870 km, kapaciteta 10 milijardi kubika, od čega je po jedna milijarda opredeljena za Grčku i Bugarsku, a preostalih osam milijardi će stizati u Italiju, podmirujući deo (od oko 60 milijardi) potreba nacionalne gasne mreže i deo tržišta Austrije, Švajcarske i juga Nemačke. Oktobra 2017. je procenjeno da je 50% na njegovoj izgradnji urađeno. U budućnosti je planirano dupliranje kapaciteta.

koje bi potom zahtevalo samo redovno održavanje, gotovo jednaki realizaciji novog gasovoda paralelnog *Severnom Toku 1*. Stav EU prema ovom projektu (gasovod je dug 1.200 kilometara; sa dve paralelne cevi ukupnog kapaciteta od 55 milijardi kubnih metara – identično *Severnom Toku 1*; prolazi kroz teritorijalne vode Rusije, Finske, Švedske, Danske i Nemačke), koji vodi od 2015. *Gazprom* sa nekoliko zainteresovanih energetske kompanije (*Energie, OMV, Shell, Uniper, Wintertshall*), još uvek nije jedinstven.

Nekoliko zemalja centralne i istočne Evrope, a pogotvo baltičke zemlje, žestoke su u kritici, ističući spoljno političke, bezbednosne i klimatske posledice koje projekt donosi sa sobom. Danska je na pragu da izmeni trasu ne dozvoljavajući novim svojim zakonom da cevovod prolazi kroz njene vode. Čeka se i stav nove nemačke vlade nakon konstituisanja.

Jedan od argumenata ruske strane u prilog izgradnji **Severnog Toka 2** (zanemarujući konstantne tenzije koje %je između Rusije i Ukrajine) je da su troškovi dovođenja %jećeg gasovoda preko Ukrajine u stanje

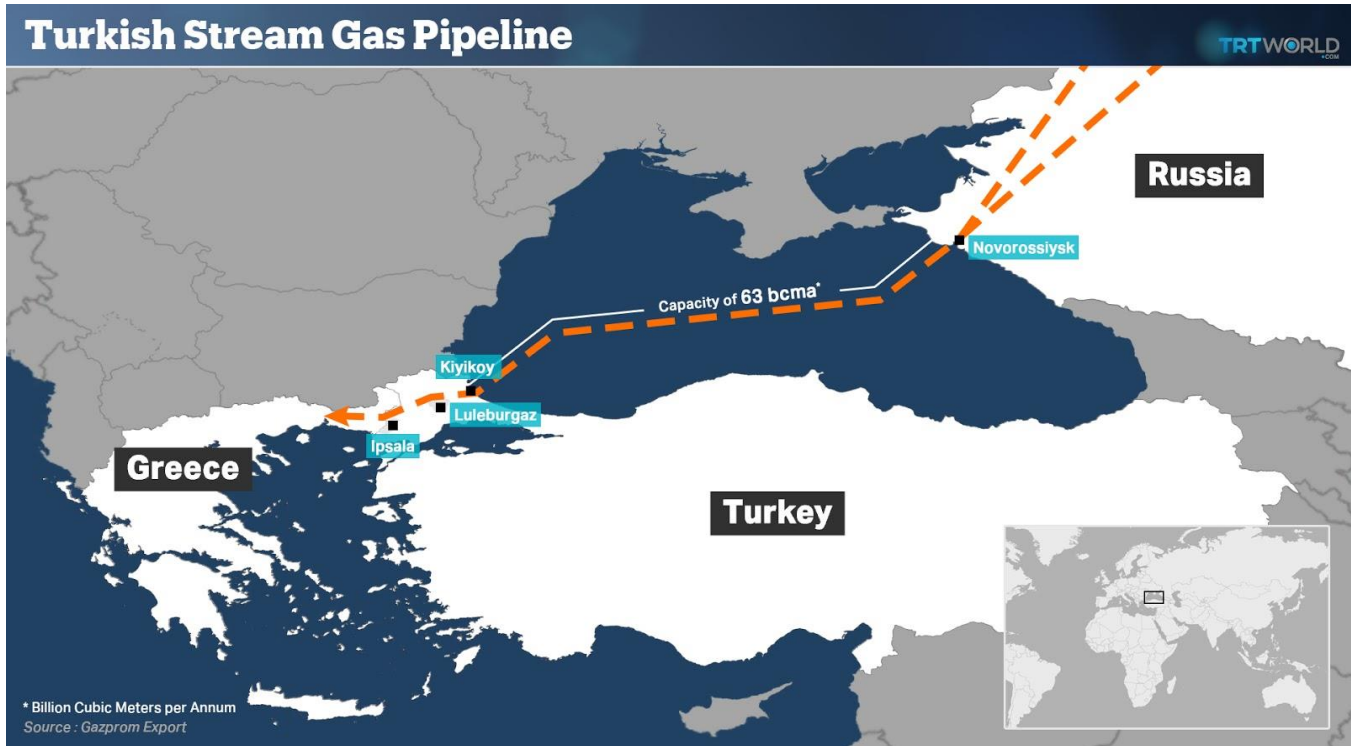
Problem nastavku (kao i zaustavljanju) projekta čini situacija koja se ne može nazvati karakterističnom za ovu vrstu poduhvata. Naime, iza njega ne stoje finansijski budžeti ni EU, ni zemalja članica kroz koje

prolazi gasovod, a takođe ni multilateralni sporazumi njihovih vlada. Izgleda da se i EU zaplela u svoj regulatorni, pravni okvir (najbolje aktuelni momenat definiše naslov članka objavljenog novembra 2017. god.: „Izgubljeni u regulaciji: EU i Severni Tok 2“, ETH Zurich CSS, Policy Perspectives, Vol. 5/5, November 2017), jer u njemu nije eksplicitno obrađen slučaj cevovoda položenog na morskome dnu, dolazeći iz zemlje koja nije članica EU, koji se uključuje u sistem EU na kopnu nekoliko kilometara od obale, gde se prirodni gas distribuira nastavljajući se na cevovode unutar domaćeg tržišta zemlje članice.

Povrh svega, Rusija nije potpisnica *Trećeg energetskeg paketa* koji je usvojila Evropska Komisija 2007. godine, po kome operator transportnog sistema ne može istovremeno biti i proizvođač gasa. Na konstataciju da izgradnja ovog cevovoda povećava zavisnost Evrope od ruskog gasa, neko je duhovito primetio da je Rusija jedina zemlja koja je 100% zavisna od ruskog gasa.

Početakom leta je *Gazprom* zvanično otpočeo izgradnju **Turskog Toka** (*Turk Stream*) koji kreće od ruskog grada Anapa na obali Crnog Mora, da bi u dužini od 560 km sa dva paralelna cevovoda (ukupnog kapaciteta 31,5 milijardi kubika) položena na njegovom dnu „izašao“ stotinak kilometara od Istanbula, i produžio do granice sa Grčkom, a potom nastavio na sever, još uvek neizvesnom trasom, ili trasama.

Za naš region, region jugoistočne Evrope, EU i *Energetska Zajednica* su definisale sledeće prioritete (Dubrovnik, 2015.):

- povezivanje Bugarske i Srbije (u prilog iskustvu da međunarodni infrastukturarni projekti prolaze kroz „vruće/hladno“ godinama, o gasovodu Niš – Dimitrovgrad sa perspektivom produženja do Sofije se kod nas govori, i delom projektuje, već najmanje trideset godina)
- povezivanje Bugarske i Grčke,
- pojačavanje domaćih sistema u Bugarskoj i Rumuniji (ovde i povezivanje novih gasnih polja sa %jećim sistemom),
- fazni razvoj LNG terminala na Krku (upravo se završava javna rasprava povodom *Studije o uticaju na okolinu*)

Sudeći po vestima iz avgusta 2017., i kod Aleksandropolisa u Grčkoj (projekt podržan još od Bugarske i EU) se gradi plutajući LNG terminal (prijem, skladištenje i regasifikacija).

U priči (da li samo, vreme će pokazati) su još i sledeći gasovodi:

- *East Ring* (povezuje Slovačku, Mađarsku, Rumuniju i Bugarsku),
- *BRUA* (sistem koji povezuje Bugarsku, Rumuniju, Ukrajinu i Austriju),
- *TESLA* (od Turske odn. kraja *Turskog toka* preko Grčke, Makedonije, Srbije, Mađarske do Austrije),
- *Ionian Adriatic Pipeline* (povezuje Albaniju, Crnu Goru, BiH i završava u Splitu; nastavlja se na *TAP*),

- *Poseidon* (veza Grčke i Italije)
- *EastMed* (povezuje gasna polja istočnog Mediterana, preko Kipra, Krita, Peloponeza se nastavlja na *Poseidon*)

Novi propisi EU (2017/1938, stupili na snagu s prvim danom novembra 2017.), doneti s ciljem da poboljšaju sigurnost snabdevanja prirodnim gasom, zemlje članice upućuju na zajednički rad u regionalnim grupama na proceni mogućnosti prekida ili otežavanja snabdevanja, te s jedne strane, na preventivnim radnjama kako do takvog ishoda ne bi došlo, i s druge, shodno očekivanim posledicama, na njihovom ublažavanju. U skladu sa novo proklamovanim „principom solidarnosti“ one će u slučaju ekstremnih poremećaja u snabdevanju susednih zemalja pomoći njihovim najranjivijim potrošačima, domaćinstvima i socijalnim službama. Kao treće, od gasnih kompanija se zahteva veća transparentnost u smislu da će morati da dostave određene informacije koje se tiču njihovih dugoročnih ugovora, a koji mogu da utiču na nacionalnu „gasnu sigurnost“ (to su ugovori kojim je pokriveno više od 28% potrošnje prirodnog gasa dotične zemlje članice na godišnjem nivou).

Simulacija poremećaja u snabdevanju (obavezna bar jednom u dve godine) se postavlja kao permanentan zadatak pred odgovarajuću EU instituciju (*European Network for Transmission System Operators for Gas*), čime se blagovremeno na makro EU planu sagledavaju svi rizici, očekivane posledice, i omogućuje planiranje optimalnih poteza u kriznim situacijama. Preventivni planovi akcija i planovi akcija u slučaju vanrednih situacija se moraju od strane zemalja članica redovno ažurirati i objavljivati, uz testiranje između dva ažuriranja simuliranjem visoko i srednje rizičnih scenarija i odgovora u realnom vremenu.

Utvrđuju se tri krizna nivoa:

- *Rano upozorenje*, kada %je konkretne, ozbiljne i pozuzdane informacije da će se desiti pogoršanje snabdevanja,
- *Pojačana budnost*, kada dođe do poremećaja snabdevanja ili do ekstremne potražnje što rezultuje značajnim pogoršanjem snabdevanja, i
- *Vanredno stanje*, kada sve upotrebijene tržišne mere nisu dovoljne da se gore navedene situacije amortizuju, te se pribegava drugim merama kako bi se obezbedilo snabdevanje najranjivijih (tzv. „zaštićenih“ ili „štićenih“) potrošača.

Novinu predstavlja i nametnuta obaveza operatorima transportnih sistema da omoguće na svim interkonekcijama između zemalja članica dvosmerni tok, gde god je to moguće.

Osniva se i *Koordinaciona grupa za gas*, sa zadatkom da, shodno svom imenu, koordinira mere koje se preduzimaju u funkciji obezbeđenja sigurnosti u snabdevanju zemalja članica. Biće konsultovana i pomagaće *Evropskoj Komisiji* po svim pitanjima iz domena gasa, a ova joj predsedava i zakazuje sastanke.

Kroz pitanje sigurnosti i fleksibilnosti snabdevanja prirodnim gasom se prelamaju geopolitička

nadgornjavanja glavnih aktera, izlažući svoje partnere velikim troškovima. Diverzifikacija pravaca snabdevanja je sama po sebi veoma korisna, poželjna i potrebna. Međutim, ne samo da su za takvu odluku potrebni i vreme i velika ulaganja, nego na nju danas utiče i niz implikacija, nezavisnih od svih analiza profitabilnosti, opravdanosti ili makar samo želja. Dugoročne političke, strateške, u prvom redu.

„Danas Poljska može da kaže da je bezbedna i suverena zemlja“ reči su njene premijerke, po pristizanju prve isporuke američkog LNG-a juna 2017. u novi gasni terminal na Baltiku. Potpisan je petogodišnji ugovor o isporuci po ceni od 266 dolara za hiljadu kubnih metara (cena ruskog iz *Yamal*-a je tada navodno bila između 195 i 213 dolara). Naravno da se ne radi o potpunoj supstituciji ruskog gasa, jer bi za Poljskoj potrebnih 11 milijardi kubnih metara godišnje trebalo servisirati preko 70.000 LNG tankera.

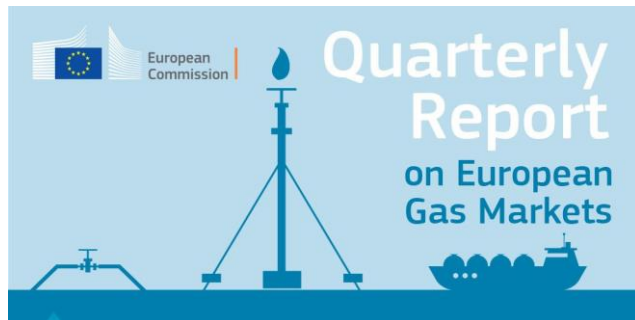
Utečnjeni prirodni gas, načinom transporta (tzv. „metanizeri“ ili LNG tankeri nosivosti do 170.000 m³, ima ih 451 širom sveta uz naručenih još 113) i potrebom prelaska u, i „izlaska“ iz tečnog stanja, povećavaju cenu transporta prirodnog gasa. Uštede se nalaze u izgradnji plutajućih terminala, koji su istovremeno i skladište i jedinica za regasifikaciju, jer je njihova cena za 50 - 60% niža od cene izgradnje terminala na kopnu. Sličan odnos važi i za vreme isporuke/izgradnje. Analiza granice rentabilnosti transporta prirodnog gasa urađena je od strane italijanske kompanije *SNAM*. Razdaljina od 4.000 kilometara se upravo smatra tom granicom, budući da je ispod nje cevovodni transport isplativiji (veće količine na manje distance), a iznad nje LNG transport (manje količine na veće distance).

Prva komercijalna isporuka LNG-a datira iz 1964. godine, engleskim uvozom iz Alžira. Danas je dostigao jednu desetinu globalnog snabdevanja gasom.

Iluzorno je očekivati da LNG može u potpunosti da zameni količine gasa dopremljene cevovodom, međutim, činjenica je da unosi fleksibilnost u snabdevanju i povećava rivalstvo isporučilaca, što je, svakako, dobro za korisnike. Primer za to je bio ruski odgovor, kada je Litvanija odlučila krajem 2014. godine da se okrene uvozu američkog LNG-a - usledila je ponuda za smanjenje cene gasa koji se doprema gasovodom za 23%.

Nova situacija na tržištu unosi vidne promene u poslovanju, dugoročni ugovori se menjaju kratkoročnim, cena je sve više stvar pregovaranja.

Cena američkog LNG-a (tek šesti po obimu isporuke Evropi u prvoj polovini 2017. godine) je u zapadnoj Evropi je za dolar-dva veća od ruskog gasa. Po *Wall Street Journal*-u iz avgusta meseca, cena američkog LNG-a je u 2016. god. bila 6,29 \$/MMBtu, dok je cena ruskog gasa (u Nemačkoj) bila 4,86. U Italiji je pak, cena LNG-a u prvoj polovini prošle godine bila znatno niža od uvoznog ruskog gasa u veleprodaji, ali izvor ove informacije (*Quarterly Report on European Gas Markets, Volume 10, Issue 2, second quarter of 2017*) ne spominje njegovo poreklo.

Interesantno će biti pratiti, i ove i u narednim godinama, koliko će *Gazprom* kao isporučilac jedne trećine gasa Evropi, hteti i moći da koriguje cenu svog gasa dopremljenog cevovodima, i koliko dugo će Evropa biti spremna da plaća skuplji američki LNG. Dok se prethodnih godina američki izvoz u Evropu svodio uglavnom na isporuke Španiji, prošle je rapidno porastao i proširio tržište, očekuje se da će dostići 96 milijardi kubika u 2020. godini.

Ove, 2018. godine, EU planira da otvori i Mediteranski hab, (engleski „hub”, po našem, mada ređe korištenom od navedenog je to „čvorište” - mesto gde se povezuju dva i više cevovoda, ali i mesto gde se obavlja trgovina gasom). Kada je reč o trgovini, razlikuju se fizički %jeći i virtualni habovi. Kod nas često pominjan austrijski *Baumgarten hub* je %jeće čvorište, a trgovina se obavlja u Beču u virtualnom *CEGH*. Cenu u Severnoj Americi diktira *Henry Hub*, a na evropskom tlu mu se pandanom smatra holandski *TTF*, s tom razlikom što je je američki %jeći (u njemu se ukršta desetak gasovoda), a holandski je virtualni. Cena u habu se formira na bazi ponude i potražnje u datom momentu.

Za formiranje haba kao mesta trgovanja („*natural gas trading hub*”) potrebna je pre svega politička volja da se dozvoli formiranje cena koje neće biti podložne regulatornim intervencijama države, pogotovo u slučaju kada su cene protivne njenim interesima. Podrazumeva se da je domaćim i stranim subjektima omogućen pristup gasovodima i skladištima, i nesmetana trgovina domaćim i uvoznim količinama gasa i LNG-a. Trguje se na „spot/cash” (promptno) i „futures” gasnom tržištu, sa razlikom u terminima isporuke. Cene su u severnoj i zapadnoj Evropi sa oko 90% formirane u habovima („hub pricing”), a u jugoistočnoj su regulisane ili indeksirane sa cenom nafte.

I na kraju, ove godine se ne očekuju veće promene cene u domenu prirodnog gasa, ali se očekuju: nastavak borbe za evropsko tržište praćen novim naletom američkog LNG-a, rešavanje trase *Turskog Toka* kojom ćemo valjda i mi biti zadovolj(e)ni, odluka o (pre trasi nego sudbini projekta) *Severnom Toku 2*, i možda opet najavljivanje nekog novog „spasonosnog” pravca snabdevanja koji će smanjiti zavisnost EU od ruskog gasa.

STRUČNI TEKSTPiše: **Goran Radosavljević**, generalni sekretar Nacionalnog naftnog komiteta Srbije

Projekat WASTEOILFREE: Integrisani sistem upravljanja otpadnim uljima - Transfer najboljih praksi za bezbedan, održiv i ekološki-prihvatljiv transport u Srbiji -

NNKS je krajem juna 2017. godine pripremio predlog projekta WASTEOILFREE sa istim učestvovao na konkursu „CEI KEP Italy 2017“. Projekat je zvanično odobren od strane Centralnoevropske inicijative 16. oktobra 2017. godine. To je četvrti međunarodni projekat u prethodne četiri godine na kome NNKS učestvuje u svojsku nosioca ili korisnika projekta.

Pored NNKS, na projektu učestvuju partneri iz Republike Srbije i Češke Republike. NNKS je glavni partner, primalac know-how-a iz Srbije, dok je dodatni partner i primalac know-how-a iz Srbije Mašinski fakultet, Univerziteta u Beogradu. Glavni aplikant, prenosilac know-how-a iz Češke Republike je Univerzitet za hemiju i tehnologiju iz Praga, dok je dodatni partner Češka tehnološka platforma za održivu hemiju (ČTP SusChem).

Projekat je zvanično podržan od strane Ministarstva građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture Republike Srbije i Ministarstva zaštite životne sredine – Agencija za zaštitu životne sredine Republike Srbije. Realizacija projekta je planirana u periodu od 1. februara do 31. decembra 2018. godine.

Glavni cilj projekta je prenos znanja i ekspertize sa partnera iz Češke Republike na projektne partnere iz Srbije u cilju razvoja efektivnog sistema upravljanja otpadnim uljima, uključujući pravne, administrativne i tehničke aspekte upravljanja, sa posebnim akcentom na brodska otpadna ulja. Očekuje se da će realizacija projekta doprineti smanjenju zagađenja i unapređenju nivoa zaštite životne sredine kroz smanjenje neodgovarajućeg upravljanja otpadnim uljima, uz dodatni doprinos razvoju održivog i ekološki-prihvatljivog transportnog sistema u Republici Srbiji.

Pored ovog specifični ciljevi projekta su:

- Skringing %jeće situacije i uslova za prikupljanje, klasifikaciju i odlaganje otpadnih ulja u Republici Srbiji;
- Komparativna analiza %jeće legislative u oblasti prikupljanja, klasifikacije i odlaganja otpadnih ulja (uključujući brodska otpadna ulja);
- Identifikacija nedostataka u %jećem zakonodavnom i političkom okviru Republike Srbije i potencijalnih rizika u implementaciji projekata u oblasti upravljanja otpadnim uljima i kreiranje preporuka za unapređenje %jećeg okvira;
- Obezbeđivanje preporuka za model najbolje prakse prikupljanja, klasifikacije i odlaganja otpadnih ulja koji može biti primenjen u Srbiji kroz prezentovanje primera najbolje prakse u ovoj oblasti iz Češke Republike i EU;
- Jačanje kapaciteta nadležnih državnih institucija Republike Srbije kroz učešće u projektnim aktivnostima (treninzima) izgradnje kapaciteta i studijskoj poseti Češkoj Republici.

Projekat će biti sproveden kroz nekoliko projektnih aktivnosti. Na samom početku, biće formirana projektne Radne grupe koja će koordinisati aktivnosti na projektu i koju će činiti predstavnici projektnih partnera iz Češke Republike i Srbije, kao i predstavnici drugih zainteresovanih institucija iz Srbije (Ministarstvo građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture, Ministarstvo zaštite životne sredine, Agencija za zaštitu životne sredine, Ministarstvo rudarstva i energetike, Privredna komora Srbije, itd.) Očekuje se da ova aktivnost bude završena tokom januara 2018. godine.

Nakon toga, planirana je poseta eksperata iz Češke Republike u cilju analize postojećeg sistema upravljanja otpadnim uljima u Republici Srbiji (19-20. mart 2018. godine). Tom prilikom, biće analizirani slični projekti koji su u prethodnim godinama bili realizovani u Srbiji, njihovi rezultati i preporuke, zakonodavni okvir u Srbiji i aktivnosti i planovi nadležnih institucija. Rezultati ove analize poslužiće kao osnova za izradu agende prve radionice koja će se održati u Beogradu u drugoj polovini aprila. Cilj tog prvog treninga je predstavljanje stanja i dosadašnjih

rezultata u ovoj oblasti i postavljanje osnova za dalji rad.

Tokom juna planirana je studijska poseta nadležnim institucijama i kompanijama u Češkoj Republici koje se bave upravljanjem otpadnim uljima. Tamo će se predstavnici NNKS, Mašinskog fakulteta i drugih nadležnih državnih institucija Republike Srbije upoznati sa ekspertizom i primerima najbolje EU prakse u ovoj oblasti. Tokom posete eksperti iz Češke Republike će dati odgovore na sva do tada postavljena pitanja i postaviti temelje za drugu trening radionicu.

Druga radionica će se održati takođe u Beogradu u drugoj polovini oktobra. Tom prilikom biće predstavljene osnove studije koja treba da bude rezultat ovog projekta. Studija pored pregleda stanja u Srbiji treba da da preporuke za podizanje kapaciteta zemlje (kako nadležnih institucija tako i kompanija na tržištu) za upravljanje otpadnim uljima.

Očekivani rezultati projekta su dakle, priprema analize postojećeg pravnog i institucionalnog okvira i identifikacija glavnih problema u pogledu prikupljanja, klasifikacije i pravilnog odlaganja otpadnih ulja u Srbiji i priprema nacrt odgovarajuće regulative za upravljanje otpadnim brodskim uljima sa obuhvaćenim preporukama nadležnim državnim organima Republike Srbije za unapređenje sistema u ovoj oblasti na osnovu primera najboljih praksi iz EU i Češke Republike. Konačno, ovaj projekat treba da postavi osnove za buduću saradnju državnih institucija, kompanija i akademске zajednice iz Srbije i Češke kako u ovom polju tako u oblasti energetike uopšte. Ta saradnja će biti od velikog značaja za usklađivanje domaće regulative evropskoj i brže približavanje Republike Srbije Evropskoj uniji.

AKTIVNOSTI NNKS-WPC

„Inovativna energetska rešenja“ – tema 23.WPC

HJUSTON - Generalni sekretar NNKS, Goran Radosavljević učestvovao je na prvom sastanku Programskog komiteta Svetskog naftnog saveta koji je održan u Hjustonu od 11-13. decembra 2017. godine.

Naredni sastanak Programskog komiteta biće u maju mesecu u Krakovu, Poljska, i na njemu će biti definisana struktura samog kongresa (broj i raspored sesija, oblasti koje će biti obuhvaćene kongresom). Takođe, tada će biti izabrane zemlje organizatori ekspertske radionice u periodu 2018-2020.

Foto: Gradonačelnik Hjustona, Sylvester Turner pozdravlja članove Programskog komiteta WPC

Na izborima koji su održani u julu mesecu tokom 22. Svetskog naftnog kongresa u Istanbulu, predstavnik NNKS je izabran za člana Programskog komiteta, jednog od dva najznačajnija organa WPC. Programski komitet ima zadatak da organizuje Svetski naftni kongres i bira se na period od tri godine (na koliko se i održava kongres). Sledeće, 23. po redu Svetski naftni kongres biće održan od 6-10. decembra 2020. godine u Hjustonu, SAD. Tokom prvog sastanka Programskog komiteta, utvrđena je tema narednog kongresa "Inovativna energetska rešenja" (Inovative energy solutions), koja odražava aktuelne trendove u ovom sektoru u narednom periodu i naglašava sve veći značaj inovacija u energetskom sektoru.

Programski savet čine predstavnici 16 zemalja (SAD, Rusija, Velika Britanija, Francuska, Nemačka, Kanada, Kina, Japan, Saudijska Arabija, Iran, Kuvajt, Brazil, Norveška, Holandija, Turska, Srbija, Rumunija i Mađarska). Savetom predsedava prvi potpredsednik WPC (trenutno predstavnik Španije).

NNKS je jedina članica WPC koja nije veliki proizvođač i/ili uvoznik nafte i gasa, a koja ima člana Programskog saveta WPC. Ta činjenica ukazuje na to da je WPC prepoznao dosadašnje aktivnosti NNKS kao značajne, a ovakvim izborom ostale članice WPC ukazale su čast i priznanje NNKS na dosadašnjem radu.

Odbor direktora NIS a.d. Novi Sad usvojio je Integrisanu korporativnu strategiju razvoja Društva do 2025. godine kojom su postavljeni temelji za dalji razvoj u izazovnim makroekonomskim uslovima sa ciljem povećanja vrednosti kako za akcionare, tako i za zaposlene i zajednicu u kojoj NIS posluje.

Usvajanje nove strategije razvoja omogućice da NIS i u narednom periodu ostane veliki poslodavac koji značajno doprinosi budžetu Srbije uplatama po osnovu poreza i dividendi. U periodu do 2025. godine planiran je rast pokazatelja EBITDA od prosečno 4 odsto godišnje. Takođe, do 2025. godine predviđen je obiman program investicija u iznosu od 2,2 milijarde dolara čime će NIS ostati u samom vrhu liste najvećih domaćih investitora.

Usvojena strategija razvoja kao prioritetne projekte za NIS ističe povećanje dubine i efikasnosti prerade u

Rafineriji nafte Pančevo, očuvanje pokazatelja proizvodnje nafte i gasa i rast rezervi ugljovodonika, kao i formatiranje i modernizaciju maloprodajne mreže. Takođe, među strateškim ciljevima su i dalje širenje poslovanja kroz investicije u proizvodnju električne energije, kao i zadržavanje pozicije lidera po efikasnosti u regionu, uz punu optimizaciju operativnih performansi.

Definišući strateške pravce razvoja, NIS je imao u vidu realne okolnosti u kojima Blok Istraživanje i proizvodnja posluje već duži vremenski period. Stoga novousvojena strategija u Bloku Istraživanje i proizvodnja predviđa sprovođenje niza aktivnosti na razvoju resursne baze i realizaciji programa bušenja i geološko-tehničkih mera. Fokus je stavljen na profitabilne investicione projekte u Srbiji i regionu, koji imaju maksimalni efekat na ukupno poslovanje.

Strateški ciljevi razvoja Bloka Prerada su, između ostalih, poboljšanje energetske efikasnosti i stalan rast efikasnosti prerade. Projekat modernizacije rafinerijskih postrojenja, odnosno projekat povećanja dubine prerade Rafinerije nafte Pančevo ostaje ključni projekat za NIS u narednom periodu. Realizacija tog projekta, vrednog više od 300 miliona evra, omogućiće dodatnu diversifikaciju proizvodne palete proizvodima sa većim prinosom, ali i obezbediti snabdevanje tržišta visokokvalitetnim gorivima, što će doprineti i energetske stabilnosti Srbije. Komercijalni rad postrojenja za duboku preradu sa tehnologijom odloženog koksovanja počće u trećem kvartalu 2019. godine.

Blok Promet nastaviće sa ulaganjima u modernizaciju, razvoj i unapređenje efikasnosti maloprodajne mreže, kao i u povećanje tržišnog učešća u regionu. Programima lojalnosti i stvaranjem jedinstvene prodajne ponude, benzinske stanice masovnog brenda NIS Petrol i premijum brenda GAZPROM proširiće ponudu za potrošače. U narednom periodu, NIS će se posvetiti i razvoju biznis-linija specijalizovanih proizvoda – avio-goriva, maziva i bunker goriva, i to kroz podizanje nivoa specijalizovane logistike i unapređenje kvaliteta proizvoda i pratećih usluga.

U domenu Energetike, NIS će nastojati da dalje diversifikuje poslovanje kroz investicije u proizvodnju električne energije. Ključni projekti u ovom segmentu poslovanja biće izgradnja nove termoelektrane-toplane (TE-TO) Pančevo, dalji rast proizvodnje električne energije iz kogeneracije i razvoj projekta vetrogeneracije. Jedan od glavnih fokusa je i unapređenje sistema energetske efikasnosti koja podrazumeva racionalno korišćenje raspoloživih resursa.

Kompanija NIS je dobitnik Zlatne plakete Beogradske berze za najbolje odnose sa investitorima u 2017. godini, a ovo vredno priznanje osvojeno je u konkurenciji 17 domaćih i regionalnih kompanija.

NIS je već peti put dobitnik nagrade koja potvrđuje da su transparentno i pravovremeno izveštavanje svih zainteresovanih strana o najvažnijim aktivnostima Društva među strateškim prioritetima kompanije.

Zlatnu plaketu je u ime NIS-a primila Jelena Miljuš, rukovodilac Službe za odnose sa investitorima. Priznanje je uručeno na 16. Međunarodnoj konferenciji Beogradske berze koja je održana 7. novembra 2017. godine u Beogradu.

Nagrada je dodeljena na osnovu procene 35 kriterijuma otvorenosti kompanija prema investicionoj javnosti, među kojima su i nastup na investitorskim konferencijama u prethodnoj godini, objavljeni aktuelni i istorijski izveštaji, informacije o performansama kompanije na tržištu kapitala (cena akcija i vrednost prometa), prisutnost kompanije na društvenim mrežama, %janje objavljenih kontakata i audio i video zapisa za investitore na internet prezentaciji kompanije, objavljen kodeks korporativnog upravljanja, itd.

U komisiji koja je odlučivala o priznanjima bili su ugledni finansijski analitičari i univerzitetski profesor. Pored NIS-a priznanje je dobila i kompanija Valamar Riviera iz Poreča koja je dobila plaketu za najveći napredak u kvalitetu odnosa sa investitorima u 2017. godini.

U septembru 2017. godine NIS-ov veb sajt za investitore (<http://ir.nis.eu>) dobio je zlatnu nagradu „Stevie International Business Award“ u kategoriji specijalizovanih internet sajtova namenjenih informisanju investitora i akcionara što je još jedna potvrda transparentnog odnosa NIS-a prema investitorima i akcionarima.

U toku izgradnja postrojenja „Duboka prerada“, ključnog projekta druge faze modernizacije NIS-ove Rafinerije nafte u Pančevu

U Rafineriji nafte Pančevo je 23. oktobra 2017. godine svečano obeležen početak izgradnje postrojenja za duboku preradu sa tehnologijom odloženog koksovanja, ključne investicije druge faze modernizacije Rafinerije. Svečanom događaju prisustvovali su Aleksandar Vučić, predsednik Republike Srbije, Igor Mirović, predsednik Pokrajinske Vlade, Aleksandar Antić, ministar rudarstva i energetike Srbije, Aleksandar Čepurin, ambasador Ruske Federacije u Srbiji, Aleksandar Djukov, predsednik Upravnog odbora „Gasprom njefta“, Kiril Tjurdenjev, generalni direktor NIS-a, članovi Vlade Republike Srbije, predstavnici lokalne samouprave grada Pančeva i brojne zvanice.

U projekat „Duboka prerada“ biće uloženo više od 300 miliona evra, što je jedna od najvećih investicija u Srbiji u narednih nekoliko godina. Završetak radova na izgradnji postrojenja planiran je za treći kvartal

2019. godine i njegovom izgradnjom prerađivački kompleks NIS-a biće među najmodernijim u Evropi. Glavni projektant i kompanija koja upravlja izgradnjom je međunarodna kompanija CB&I.

Projektom „Duboka prerada“, NIS nastavlja trend neprestane modernizacije svojih postrojenja i radnih procesa kako bi tržištu obezbedio ponudu najkvalitetnijih goriva. Nova postrojenja omogućiće optimalno iskorišćenje kapaciteta Rafinerije nafte u Pančevu i povećanje efikasnosti prerade do 99,2 odsto sa sadašnjih 86 procenata. To će značiti povećanu proizvodnju visokokvalitetnog benzina i dizela, kao i početak proizvodnje koksa, proizvoda koji je do sada uvožen u našu zemlju. Time će NIS ujedno nastaviti da unapređuje energetska stabilnost Republike Srbije.

Realizacijom ovog projekta NIS takođe nastavlja sa ulaganjima u unapređenje zaštite životne sredine jer će se početkom rada „Duboke prerade“ steći uslovi za prestanak proizvodnje mazuta sa visokim sadržajem sumpora. To će ujedno omogućiti da Srbija ispuni svoje međunarodne obaveze u smislu ograničavanja korišćenja goriva koja imaju visok sadržaj sumpora.

Investicija u projekat „Duboka prerada“ predstavlja nastavak razvoja Rafinerije nafte Pančevo. Prva faza modernizacije Rafinerije podrazumevala je izgradnju novih postrojenja i rekonstrukciju %jećih. Ključni projekat te etape razvoja prerađivačkih kapaciteta NIS-a bila je izgradnja kompleksa za blagi

hidrokreking i hidroobradu (MHC/DHT), koji predstavlja proces sekundarne prerade sirove nafte. Početak rada ovog kompleksa u 2012. godini omogućio je domaću proizvodnju goriva Evro 5 standarda. U prvu fazu modernizacije Rafinerije nafte u Pančevu bilo je uloženo više od 540 miliona evra.

Potpisan Ugovor o izgradnji TE-TO Pančevo

Ugovor o izgradnji termoelektrane (TE-TO) u Pančevu potpisan je 31. oktobra 2017. godine u Beogradu između kompanija „TE-TO Pančevo“ i kineske kompanije „Shanghai Electric Group“. Ugovor su potpisali Aleksandar Varnavski, direktor kompanije „TE-TO Pančevo“ i predsednik holdinga „Shanghai Electric Group“, Ji Ksiaorong.

Industrijsko-energetski holding „Shanghai Electric Group“ je pobjednik tendera, održanog u julu 2017. godine. Na tenderu su učestvovalе kompanije iz Grčke, Austrije, Švajcarske i Kine.

„Shanghai Electric Group“ će se baviti projektovanjem, isporukom opreme i materijala, građevinsko-montažnim radovima, obukom zaposlenih i puštanjem TE-TO Pančevo u eksploataciju.

Tenderska komisija je ocenila predate tehničke i finansijske ponude ponuđača i prema rezultatima ocene ponuda, određen je pobjednik konkursa.

TE-TO Pančevo će biti električna centrala kombinovanog ciklusa, namenjena za proizvodnju električne i toplotne energije od prirodnog gasa.

Proizvedena toplotna i električna energija će biti namenjene za obezbeđenje povećanih potreba Rafinerije nafte Pančevo. Preostali deo električne energije biće usmeren u energetski sistem Srbije. Početak izgradnje je planiran za 2. kvartal 2018. godine, a završetak i puštanje u rad TE-TO Pančevo za 4. kvartal 2019. godine.

„Gasprom energoholding, koji je ruski lider u sferi toplotne generacije, širi geografiju svojih projekata. Mi raspolažemo velikim iskustvom u realizaciji investicionih programa u elektro-energetici u Rusiji. Za poslednjih 10 godina kompanije naše Grupe su realizovale projekte izgradnje i modernizacije energetskih postrojenja ukupne instalisane električne snage oko 8,5 GVt, uključujući saradnju sa partnerima iz Kineske Narodne Republike. Planirani obim investicija na projektu izgradnje TE-TO Pančevo biće oko 180 miliona evra, a veći deo investicija će obezbediti Gasprom energoholding. Očekujemo da će se kao rezultat uzajamnog obogaćivanja iskustvom i zajedničkog rada kompanija Srbije, Rusije i Kine u Pančevu pojaviti savremen, pouzdan i potreban objekat u dugoročnoj perspektivi, što će omogućiti razvoj srpske privrede. Siguran sam da će uspešna realizacija ovog projekta potvrditi visoku konkurentnu sposobnost i efikasnost rusko-kineske saradnje kod izvođenja projekata i na evropskim energetskim tržištima“, izjavio je generalni direktor OOO «Gasprom energoholding» Denis Fjodorov.

Prestizžno priznanje „Oskar kvaliteta“ dodeljeno NIS-u

Na dodeli nagrada „Oskar kvaliteta“ koja je održana 9. novembra 2017. godine, kompanija NIS je proglašena apsolutnim šampionom za poslovnu izvrsnost, osvojivši najveći broj poena u istoriji dodele ovog prestižnog poslovnog priznanja. U ime NIS-a, nagradu je primio Goran Stojilković, zamenik generalnog direktora kompanije.

Nagradu „Oskar kvaliteta“ dodeljuje Fondacija za kulturu kvaliteta i izvrsnost, uz podršku Privredne komore Srbije i pod pokroviteljstvom Ministarstva privrede Srbije.

Nacionalna nagrada za poslovnu izvrsnost, dodeljuje se profitnim i neprofitnim organizacijama, kao nezavisna i neutralna nagrada za vrhunske rezultate postignute na unapređenju i razvoju kvaliteta u Srbiji.

Pri izboru dobitnika ove prestižne nagrade, stručni žiri je ocenjivao rezultate organizacije u čak devet oblasti: liderstvo, strategija, ljudski resursi, partnerstvo i resursi, procesi, proizvodi i usluge, rezultati kod korisnika, rezultati kod ljudskih resursa, rezultati kod društvene zajednice i poslovni rezultati.

Priznanja „Oskar kvaliteta“ dodeljuju se u okviru Svetskog dana kvaliteta i Evropske nedelje kvaliteta.

Dobijanjem današnjeg priznanja, NIS je postao prva kompanija koja je za 23 godine, koliko se dodeljuje nagrada, dva puta zauzeo titulu apsolutnog šampiona, čime još jednom potvrđuje status jedne od najuspešnijih kompanija, ne samo u Srbiji, već u ovom delu Evrope.

NIS već devet godina podržava projekte od lokalnog značaja

NIS već devet godina ulaže značajna sredstva u lokalnu zajednicu kroz svoj program društveno odgovornog poslovanja „Zajednici zajedno“. Podrška u 2017. godini se odnosi na kapitalne projekte koji će imati dugoročni značaj za gradove i opštine u kojima NIS deluje. Ovoj uspešnoj saradnji nedavno je posvećen i svečani događaj u poslovnom centru u Novom Sadu, na kome je predstavljeno svih 11 opština i gradova koji su obuhvaćeni programom, kao i projekti i sredstva uložena u njihov razvoj u proteklih devet godina.

Svečanosti su prisustvovali Kiril Tjurdenjev, generalni direktor kompanije NIS, Đorđe Milićević, potpredsednik Pokrajinske vlade, gradonačelnici 11 opština i gradova u kojima NIS obavlja delatnost: Beograd, Novi Sad, Čačak, Niš, Pančevo, Zrenjanin, Kikinda, Kanjiža, Srbobran, Žitište i Novi Bečej, kao i nosioci i korisnici projekata koji su realizovani u prethodnom periodu.

Na svečanom događaju je predstavljeno svih 11 opština i gradova koji su obuhvaćeni programom, kao i projekti i sredstva uložena u njihov razvoj u proteklih devet godina. Pored zvanične prezentacije rezultata programa, opštine su se predstavile i svojim autentičnim proizvodima, hranom i narodnim nošnjama, koji su prezentovani na štandovima u foajeu NIS-ovog poslovnog centra. Opštine i gradove su predstavili nosioci i korisnici projekata, koji su realizovani na teritoriji lokalnih zajednica u kojima NIS realizuje program „Zajednici zajedno“.

Razvoj lokalnih zajednica u kojima posluje predstavlja jedan od strateških ciljeva NIS-a. U tom smislu, kompanija već devet godina razvija program „Zajednici zajedno“ sa ciljem poboljšanja kvaliteta života u lokalnim zajednicama u kojima posluje. Kroz program je do sada podržano više od 900 projekata koji su doprineli socijalno-ekonomskom razvoju opština i gradova, u koje je uloženo više od milijardu dinara. Konkursom je obuhvaćeno pet oblasti: ekologija, nauka/obrazovanje, javno zdravlje/socijalna zaštita, kultura i sport.

U toku je realizacija 42 projekta podržanih u okviru programa u 2017. godini, za koje je NIS izdvojio 110,5 miliona dinara i koji će biti završeni do 30. juna 2018. godine.

Šesti Dan Investitora NIS-a u Novom Sadu

Rezultati poslovanja NIS grupe u devet meseci 2017. godine i projekat „Duboka prerada“ u Rafineriji nafte Pančevo bili su glavne teme šestog po redu Dana investitora NIS-a održanog u Poslovnom centru kompanije u Novom Sadu.

O rezultatima poslovanja NIS-a u dosadašnjem toku ove godine predstavnicima investicione javnosti, banaka, investicionih fondova, malih akcionara, finansijskim analitičarima i predstavnicima diplomatskog kora, govorio je Anton Fjodorov, zamenik generalnog direktora i direktor Funkcije za finansije, ekonomiku, planiranje i računovodstvo.

Fjodorov je kazao da su finansijski rezultati NIS-a značajno unapređeni u poređenju sa istim periodom prošle godine. Prema njegovim rečima, tome su doprineli rast cena nafte na svetskom tržištu, kao i program mera za povećanje operativne efikasnosti NIS-a čiji se učinak na pokazatelj EBITDA procenjuje na 5,1 milijardu dinara u dosadašnjem toku 2017.

Fjodorov je kazao da neto dobit NIS-a u devet meseci tekuće godine iznosi 20,1 milijardu dinara, što je 2,6 puta više nego u istom periodu 2016. On je takođe izrazio zadovoljstvo operativnim pokazateljima, navodeći da su prerada i promet zabeležili rast, dok je proizvodnja nafte veća od planirane.

Projekat „Duboka prerada“ u Rafineriji nafte u Pančevu gostima je predstavio Andrej Tučnin, prvi zamenik generalnog direktora za preradu i promet.

Tučnin je kazao da će u projekat biti uloženo više od 300 miliona evra i da se od početka rada novih postrojenja u trećem kvartalu 2019. godine očekuju brojne koristi.

Pre svega, dubina prerade biće povećana na 99,2 odsto čime će se Rafinerija u Pančevu svrstati među najefikasnije u svetu. Takođe, biće povećana proizvodnja najkvalitetnijih motornih goriva, pre svega dizela, ali i benzina i TNG-a, a viškovi će biti plasirani na tržišta Srbije, Bosne i Hercegovine, Rumunije i Bugarske. Pored toga, počće i proizvodnja koksa koji je do sada uvožen u Srbiju. Takođe, naveo je Tučnin, realizacija projekta doneće i dobiti u oblasti zaštite životne sredine, pre svega jer se izgradnjom novih postrojenja stiču uslovi za prestanak proizvodnje mazuta sa visokim sadržajem sumpora.

Nakon izlaganja predstavnika NIS-a razvila se otvorena diskusija tokom koje su gosti dobili odgovore na pitanja o tekućem poslovanju i budućim projektima NIS-a. Tokom Dana investitora gosti su obišli Muzej NIS-a, kao i Trening centar kompanije u okviru Poslovnog centra u Novom Sadu.

„GASPROM“ POVEĆAVA OBIM ISPORUKA GASA U SRBIJU

Kraj 2017. godine obeležio je, za našu kompaniju, značajan događaj koji se odigrao u Moskvi. Naime, 19. decembra, u ruskoj prestonici, Predsednik Izvršnog odbora JAD „Gasprom“ Aleksej Miler i generalni direktor JP „Srbijagas“, član Nadzornog odbora AD „Jugorosgas“ Dušan Bajatović potpisali su Aneks dugoročnog ugovora između DOO „Gasprom eksport“ i AD „Jugorosgas“ o isporuci ruskog gasa u Srbiju.

Inače, važeći ugovor o isporuci ruskog gasa u Srbiju između DOO „Gasprom eksport“ i AD „Jugorosgas“ potpisan je 27. marta 2013. godine radi izvršenja Sporazuma između Vlade Ruske Federacije i Vlade Republike Srbije od 13. oktobra 2012. godine. Ugovor važi do kraja 2021. godine.

U 2016. godine „Gasprom“ je isporučio u Srbiju 1,75 milijardi m³ gasa, odnosno za 4,3% više nego 2015.

Ceremoniji potpisivanja prisustvovao je predsednik Ruske Federacije Vladimir Putin i predsednik Republike Srbije Aleksandar Vučić. U skladu sa dokumentom, obim isporuka ruskog gasa u okviru važećeg ugovora od 2018. godine će biti povećan sa 1,5 milijardi m³ na 2 milijarde m³ godišnje.

Petnaestog novembra 2017. je bio postignut nivo izvoza 2016. godine – 1,75 mlrd. m³, dok su količine iznad godišnjih ugovorenih količina bile isporučene u okviru aneksa ugovora.

Srbijagas u 2017. godini bez dugovanja

Obraćajući se medijima, početkom decembra 2017. godine Dušan Bajatović je izjavio da od 2012. godine naša kompanija nije uzela nijedan kredit za tekuću likvidnost.

„Od 2012. godine nismo uzeli nijedan kredit, prošle godine Srbijagas je radio sa profitom negde oko 3 milijarde, prethodne isto, ove godine će biti slično, a inače ako gledate poslovnu dobit jer još uvek traje, još uvek ne možemo da naplatimo sve što je isporučeno. Nama i dalje duguju, ali mnogo manje nego što je to bio ranije slučaj.“ U svom obraćanju direktor Srbijagasa je pomenuo i to da u ovom momentu cena gasa za domaćinstva nije baš na nivou na kom bi trebala da bude, nego je dosta niža, a to je rezultat socijalne politike.

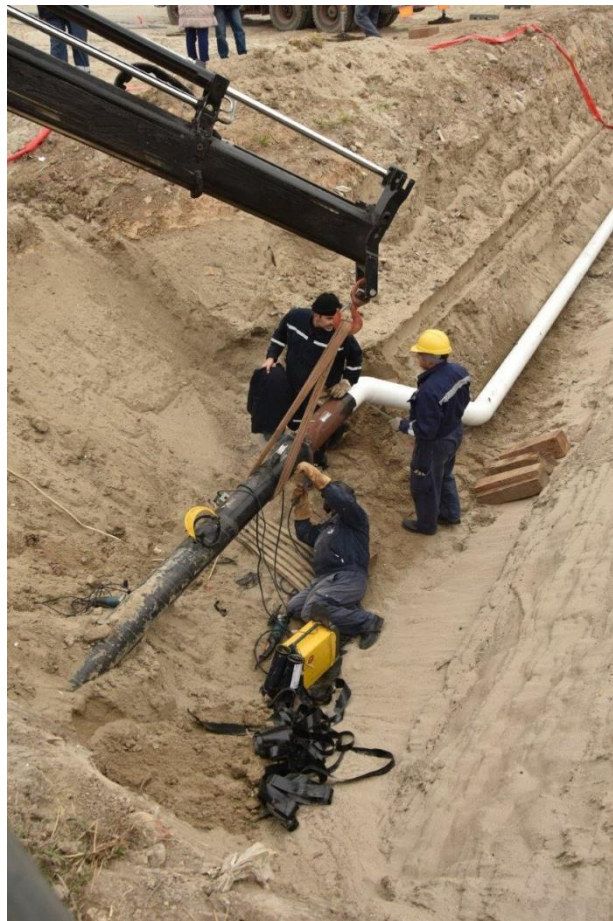
Takođe, naveo je i to da je u projekciji budžeta za narednu godinu uvršten i veliki razvojni projekat, novi veliki gasovod, koji će značiti i do 70 miliona evra novog zaduženja. Osim toga, Gasprom Srbiju navodi kao zemlju u kojoj je najveći procenat rasta, 28% trošimo gasa više nego u istom periodu prethodne godine.

Krajem novembra Vlada RS dala saglasnost na Rebalans Programa poslovanja za 2017.

Vlada Republike Srbije na sednici održanoj 29. novembra ove godine donela je Rešenje o davanju saglasnosti na Program o izmenama i dopunama Programa poslovanja JP „Srbijagas“, Novi Sad za 2017. godinu, koji je doneo Nadzorni odbor Javnog preduzeća „Srbijagas“ na sednici od 2. oktobra 2017. godine.

Nastavlja se intenzivna investiciona izgradnja

O realizovanim investicionim projektima u 2017. god. ali o planovima za 2018. god. razgovarali smo sa našim kolegom, Direktorom sektora za investicije u Novom Sadu, Miroslavom Lekićem. Tom prilikom, saznali smo da je i ova poslovna godina završena uspešno i da su naše kolege zadovolje postignutim.

„Toliko toga smo uradili, naročito kada se ima u vidu jedan duži period, proteklih recimo 5-6 godina, onda je sasvim jasno da je i ova godina zaista bila uspešna i da je, generalno rečeno, urađeno više stotina kilometara distributivne gasne mreže i nekoliko desetina kilometara dovodnih gasovoda. Naravno, naš posao je i da vodimo računa o rehabilitaciji i održavanju gasovodnog sistema Srbijagasa, tako da smo i ove, a i naredne godine ćemo nastojati da puno uradimo i na tom planu, jer su neki naši gasovodi stariji i od pola veka“, rekao je kolega Lekić.

Prema njegovim rečima, ove godine nastavili smo sa završetkom procesa gasifikacije Vojvodine, tako što smo u pojedinim opštinama poput Šida, Sombora, Bele Crkve, Bača, Titela i još nekih mesta gotovo u potpunosti završili ovaj posao i u većini slučajeva dobili i sve neophodne dozvole i saglasnosti. U Gradu Pančevu radimo drugu fazu gasifikacije koja je predviđena Ugovorom, a u Opštini Kovačica, za koju smo Ugovor o gasifikaciji potpisali krajem prošle godine, do sada je izgrađeno oko 150 kilometara distributivne mreže. Jedan od novijih ugovora koji je potpisan pre nekoliko nedelja je i gasifikacija Iriga, koji je, kao i cela Fruška Gora, još uvek bez gasa.

Krajem novembra, u Novom Sadu, kod Žeželjevog mosta, u kratkom roku je urađeno etažiranje gasovoda zbog izrade pristupnih saobraćajnica za taj most sa petrovaradinske strane.

Osim toga, završene su i investicije u opštini Šid, ali i mesta Kukujevci, Bačinci, Erdevik, Bingula, Gibarac, Berkasovo, Bikić Do, Privina Glava, Sot, Vašica, Batrovci, Ilinci, Adaševci, Morović, Višnjicevo i Jamena. Dakle, ukupno oko 320 kilometara gasovoda niskog pritiska. U Baču je izgrađeno 200 km mreže, dok gasifikacija Kovačice podrazumeva dovođenje gasa u ovo i sledeća mesta: Debeljaču, Padinu, Samoš, Idvor, Uzdin i Putnikovo. Titela je gasifikovan u potpunosti, izgrađeno je oko 150 km distributivne mreže u tom mestu i selima Vilovo, Mošorin, Lok i Gardinovci. U Beloj Crkvi gas smo doveli u ovu opštinu, odnosno u sela Banatska Subotica, Dobričevo, Jasenovo, Dupljaja, Crvena Crkva, Češko

Selo, Vračev Gaj, Banatska Palanka, Stara Palanka, Grebrnac, Kajtasovo, Kusić i Kruščica. Druga faza gasifikacije Grada Pančeva obuhvata izgradnju distributivne mreže u delovima tog grada Vojlovica, Strelište i Topola.

Treba pomenuti i gasovode koji su u završnoj fazi, kao što je onaj Sombor- Kljajićevo, kao i gasovod visokog pritiska Bač-Bačka Palanka. Potpisan je ugovor i počela izrada projekta za gasovod Šid-Sremska Mitrovica, u dužini od 42 kilometra. To je jedan od većih poslova koji će se raditi iduće godine. On će ujedno zaokružiti projekat gasifikacije opštine Šid, jer će ovim pravcem stizati gas za taj deo AP Vojvodine. Predstoji i realizacija ugovora za gasovod visokog pritiska SGS Tilva – Bela Crkva. Ovde smo u fazi projektovanja i pripreme investiciono tehničke dokumentacije.

Rehabilitacija i održavanje gasovodnog sistema je sastavni deo našeg posla, odnosno i našeg sektora i radne jedinice „Održavanje gasovoda“. Mi smo pre 2-3 godine, inteligentnim kracerom proverili odnosno snimili stanje na našim gasovodima i na osnovu tih rezultata smo deo po deo oštećenja sanirali i vraćali u funkcionalno stanje, istakao je kolega iz Sektora investicija.

Ono što jeste osnovni motiv i cilj naše kompanije koji će svakako biti vodilja i u godini koja je pred nama, jeste siguran i bezbedan sistem kojim će se dopreмати plavi energent do krajnjih kupaca.

ЈП “СРБИЈАГАС”, Нови Сад
Народног фронта 12, 21000 Нови Сад, Србија
ТЕЛ + 381 21 481 1004 / + 381 21 481 2703 / ФАКС + 381 21 481 1305
www.srbijagas.com

ПОСВЕЋЕНИ ЧИСТОЈ ЕНЕРГИЈИ

LUKOIL SRBIJA – DRUŠTVENO ODGOVORNI PREMA BEOGRADU

„LUKOIL SRBIJA“ AD je sa 22,5 miliona dinara ove godine pomogao realizaciju i finansiranje projekata iz oblasti sporta, kulture, nauke i socijalne zaštite u Beogradu.

Ova saradnja je definisana Sporazumom o saradnji za 2017. godinu, koji su početkom godine potpisali Andreja Mladenović, zamenik gradonačelnika Beograda i Igor Semeničev, generalni direktor kompanije „LUKOIL SRBIJA“.

„LUKOIL SRBIJA“ AD je druga kompanija po obimu investicija u energetski kompleks Srbije i predstavlja jednog od najvećih uvoznika dizel goriva Evro-5 kvaliteta. Od dolaska na srpsko tržište 2003. godine kompanija „LUKOIL“ je ovde investirala bezmalo 345 miliona dolara i danas sa 115 benzinskih stanica zauzima drugo mesto na tržištu. U središtu strategije

kompanije je formiranje savremene i efikasne maloprodajne mreže i jačanje prisustva na tržištu Srbije. Takođe, nastoji da bude pouzdan partner države Srbije i društveno odgovorno preduzeće.

Iz LUKOIL-a ističu da društvenu odgovornost smatraju delom svog poslovanja jer su, od dolaska na srpsko tržište uspeali da osvoje poverenje potrošača, što smatraju dragocenim pa stoga ulažu konstantne napore da ga opravdaju kvalitetom svojih proizvoda i usluga, koje pružaju u svojoj maloprodajnoj mreži. A kao nadogradnju smatraju saradnju sa društvenim zajednicama – u ovom slučaju sa Gradom Beogradom.

Igor Semeničev, Andreja Mladenović i Slobodan Stanojević, direktor JKP Zelenilo Beograd prilikom potpisivanja ugovora o rekonstrukciji parkova

U saradnji sa Gradom Beogradom kompanija LUKOIL SRBIJA je pomogla organizaciju i održavanje veoma važnih festivala poput FEST-a, Festivala dokumentarnog i kratkometražnog filma, kao i manifestaciju „Dani Beograda“.

Iz „LUKOIL SRBIJA“ najavljuju da će posebnu pažnju posvetiti gradskim opštinama. Prva je, ove godine, bila opština Zemun, sa svojim sportskim terenima i parkovima. Za obnovu i izgradnju nekoliko zemunskih parkova i zelenih površina izdvojeno je 10 miliona dinara.

Podrškom u visini od 1,5 milion dinara novogodišnjem programu „Božićno seoce kod Hrama Svetog Save“ u realizaciji Omladinskog pozorišta Dadov se zaokružuje saradnja LUKOIL-a i Grada Beograda.

Saradnja sa Gradom Beogradom je započeta 2016. godine, kada je „LUKOIL SRBIJA“ kao društveno odgovorna kompanija uložila 20 miliona dinara u određene projekte u oblasti kulture u našem glavnom gradu, a rezultat te saradnje su upravo sporazumi koji su sa ovom kompanijom potpisani prošle i ove godine.

Sporazumom je predviđeno da projekti koji se finansiraju budu izabrani na osnovu konkursa za finansiranje projekata u oblasti sporta, kulture, ekologije, nauke, kao i za socijalne i humanitarne projekte.

Prema najavama predstavnika Grada i Kompanije ova saradnja će se nastaviti i u 2018. godini.

POTPISANI SPORAZUMI IZMEĐU POSLODAVCA I SINDIKALNE ASOCIJACIJE

Predsednik PAO „LUKOIL“ Vagit Alekperov i predsednik Saveta Međunarodne asocijacije sindikalnih organizacija (MOPO) PAO „LUKOIL“ Georgij Kiradiev potpisali su oktobra meseca 2017. godine u Moskvi dodatni Sporazum između poslodavca i sindikata za period 2015-2020, ali i novu redakciju Sporazuma između PAO „LUKOIL“ i MOPO za organizacije Grupe van granica Rusije za period 2018-2020.

Novu redakciju Sporazuma prethodno su sredinom ove godine overili svojim potpisom i predsednici reprezentativnih sindikalnih organizacija iz Srbije, Bugarske, Azerbejdžana, Rumunije, Moldavije i Belorusije.

Sporazum za inostrane organizacije u Kompaniji stupio je na snagu 2009. godine potpisivanjem u direkciji „LUKOIL SRBIJA“, kada su određeni opšti principi rešavanja socijalno-radnih pitanja, imajući u vidu korporativne standarde i nacionalno zakonodavstvo. Usled izmena organizaciono-pravne forme Kompanije i MOPO, kao i dopuna koje se tiču zaštite na radu, tehničke inspekcije rada MOPO i rešenja socijalnih pitanja, dvostrana komisija za regulisanje socijalno-radnih odnosa za inostrane organizacije Grupe „LUKOIL“ pripremila je novu redakciju Sporazuma.

U toku ceremonije potpisivanja predsednik LUKOILa Vagit Alekperov je istakao: - Jako cenimo konstruktivne odnose koje imamo sa sindikalnim organizacijama, na njima se zasniva ispunjenje veoma važnog zadatka – odbrana prava radnih kolektiva, vođenje dijaloga sa rukovodstvima preduzeća koja su pre svega orjentisana na dostizanje visokih pokazatelja poslovanja. Upravo ovakav dijalog omogućava stabilnost kolektiva. Zajedno smo prošli složen period, kada je cena nafte pala skoro duplo. Ali uspeali smo da se mobilizujemo i ispunimo sve strateške zadatke koji su stajali pred kompanijom vezano za modernizaciju proizvodnje,

izgradnju elektrana i puštanje u rad novih jedinstvenih nalazišta. Nismo dozvolili da se smanji broj zaposlenih. Slobodni novčani tokovi koje generiše kompanija, omogućavaju da se ispune sve obaveze pred akcionarima i radnicima, naročito u delu ispunjenja zaključenih sporazuma i indeksacije zarada. Kompanija nastavlja da realizuje mere koje su usmerene na mlade stručnjake, popularizaciju zdravog načina življenja, izgradnju infrastrukture u oblasti sporta i kulture, i učestvuje u socijalnom razvoju svih regiona zemalja u kojima prisustvuje.

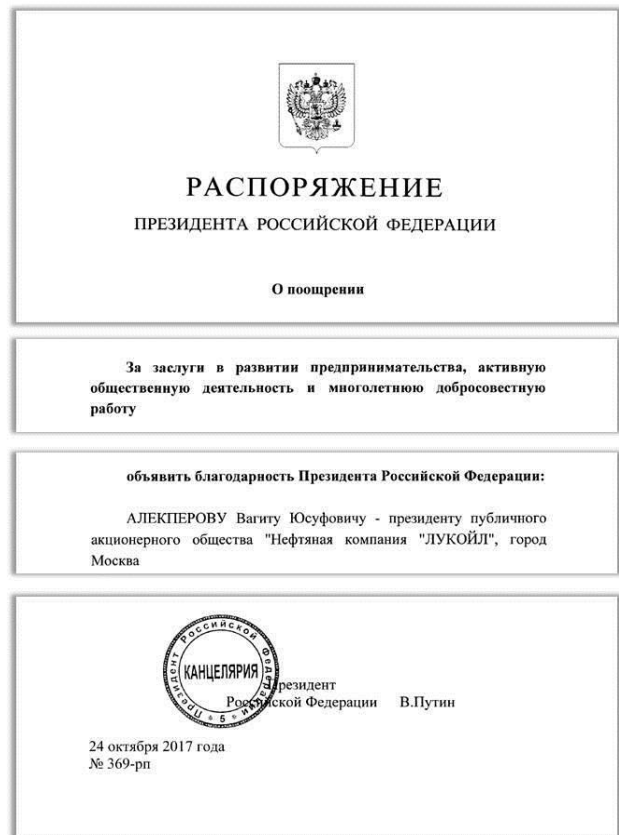
Georgij Kiradijev se u ime sindikata zahvalio predsedniku Kompanije na uzajamnom razumevanju koje kao lice rukovodstva demonstrira predstavnicima sindikalnog pokreta i na visokom nivou socijalnog partnerstva koje %ji u kompaniji „LUKOIL“.

ZAHVALNICA VLADIMIRA PUTINA PRESEDNIKU PAO „LUKOIL“

Predsednik Rusije Vladimir Putin dodelio je početkom novembra 2017. zahvalnicu prvom čoveku LUKOILa Vagitu Alekperovu.

U tekstu obrazloženja je istaknuto da predsednik PAO „LUKOIL“ rukovodi jednom od najvećih vertikalno integrisanih naftnih i gasnih kompanija, doprinoseći obezbeđivanju dugoročnog ekonomskog rasta, socijalne stabilnosti kao i očuvanja životne sredine i racionalnog korišćenja prirodnih resursa.

- Za zasluge u razvoju preduzetništva, aktivan društveni rad i dugogodišnji savestan rad dodeljuje se zahvalnost predsednika Ruske Federacije Vagitu Jusufoviču Alekperovu, predsedniku javnog akcionarskog društva Naftna kompanija „LUKOIL“, navodi se u Ukazu predsednika Rusije, koje je objavljen na zvaničnom portalu.

VAŽNO JE ŠTA NAS POKREĆE

UVEK U POKRETU

REDAKCIJA:

Glavni i odgovorni urednik: Prof. dr Slobodan Sokolović

Izvršni urednik: **Dušan Daković**

Novinar, stručni saradnik: **Vladimir Spasić**

email: nnkspress@wpcserbia.rs

COBISS.SR-ID 215040012